

SZAKDOLGOZAT

BALOGH ANNAMÁRIA
Óvodapedagógus szak

Kaposvár
2023

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Kaposvári Campus

Óvodapedagógus Szak

**A mondóka jelentősége az óvodáskorú gyermek
személyiségfejlődésében**

Belső konzulens:	Dr. Vörös Klára Ilona egyetemi docens
Készítette:	Balogh Annamária MG7ZSK levelező tagozat
Intézet/Tanszék:	Neveléstudományi Intézet Anyanyelvi és Gyermek kultúra Tanszék

Kaposvár

2023

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	2
2. Irodalmi nevelés az óvodában.....	4
3. Szakirodalmi áttekintés	6
3.1. A mondóka fogalma	7
3.2. A mondóka kialakulása	8
3.3. A mondóka típusai.....	9
3.4. Mikor, milyen mondókákat alkalmazzunk?.....	14
4. Az óvodapedagógusi szerep, személyiségjegyei és kompetenciái	18
5. Az óvodáskorú gyermekek személyiségfejlődése	21
6. A mondóka fejlesztő hatásai	23
6.1. A mondókák csoportosítása a fejlesztési területekhez	29
7. Kutatási módszerek bemutatása	32
7.1. Saját kutatásom módszere, annak bemutatása	34
7.2. Vizsgálati eredmények.....	35
8. Összegzés.....	49
9. Irodalomjegyzék	50
10. Melléklet.....	53

1. BEVEZETÉS

*„A költő gyermeki képzelettel és lelkülettel rendelkezik,
és vezéreljék is bármilyen mélygondolatok,
a világról alkotott benyomásai közvetlenek.
Vagyis nem „leírja”, hanem feltárja a világot.”*

/Andrej Tarkovszkij/¹

Több éve dolgozom már óvodában mint pedagógiai asszisztens. Ezen évek alatt számos óvodapedagógussal találkoztam, általuk pedig megismerhettem az óvodai szokásaikat, szabályaikat. Betekinthettem abba, hogyan telnek mindennapjaik. Ezek során pedig meglepően tapasztaltam azt a tényt, hogy bizony nem mindenhol van olyan nagy szerepe a mondókázgatásnak, mint abban az óvodában, ahol én is dolgozom. Vajon miért? Tettem fel magamnak a kérdést. Hiszen annyi mindent fejlesztenek a mondókák, nemhiába mondókázgatnak annyit a kisgyermekkel, nemhiába minden csicsergő foglalkozás, baba-mama klub alaptevékenysége a mondókázgatás. Vagy esetleg az óvodában már nincs akkora jelentősége? Tettem fel további kérdéseimet szintén magamnak. Ekkor fogalmazódott meg bennem az, hogy szakdolgozatom kutatásaként ezt szeretném vizsgálni. A mondóka szerepét az óvodában, illetve az óvodáskorú gyermekek személyiségfejlődésében.

Szakdolgozatom címe: A mondóka jelentősége az óvodáskorú gyermek személyiségfejlődésében. Témaválasztásom egyik indokát fentebb már megfogalmaztam, ezenkívül pedig az az indok, hogy fontosnak tartom azt, hogy minden gyermek már születésétől kezdve megismerkedjen a mondókával. Minél többet mesélnek, verselnek, mondókáznak a gyermekeknek szüleik, annál inkább fogja őket később érdekelni. Anyanyelve, fantáziája, képzelőereje fejlődik közben. A verselés, mondókázás közben erősödik az érzelmi kapcsolat a gyermek és a szülő között. Nem csak a mesének van kiemelkedő szerepe az óvodai nevelésben, és a gyermek beszédfejlesztésében, hanem a mondókáknak is. A mondókáknak nem csupán a szókincs fejlesztésében van kiemelkedő szerepük, hanem minden más területre is kihat fejlesztő

¹ Andrej Tarkovszkij: A megörökített idő. [online] [2023. 02. 12]. > URL: <https://www.citatum.hu/idezet/111711>

hatásuk. Az ismétlések, a ritmusos beszéd, a lüktetés mind fontos eleme a gyermek beszéde kialakulásának.

Témám második fejezetében arról szólok, hogy miként is van jelen az irodalmi nevelés az óvodai életben.

A következő, harmadik fejezetben térek ki a mondóka fogalmára, kialakulására, ezután pedig a mondóka típusait sorolom fel. Emellett szólok arról is, mikor, milyen mondókát alkalmazhatunk a gyermekeknél.

A negyedik fejezetben az óvodai élet, az óvodai nevelés fő személyéről, az óvodapedagógusról, egészen pontosabban az óvodapedagógus személyiségjegyeiről, kompetenciáiról írok, hiszen az egész nevelői-oktatói munkában meghatározó a szerepe, így az irodalmi nevelésben is.

Egy következő fejezetben térek ki az óvodáskorú gyermek személyiségfejlődésére, értelmi, érzelmi, akarat szinten.

A fő hangsúlyt mégis csak a mondókák pozitív szerepére, hatására, vagyis a fejlesztésre helyezem mindezek után a hatodik fejezetben. Ezután az ismert fejlesztési területekhez kapcsolok fejlesztő mondókákat.

A hetedik fejezetben térek ki a kutatási módszerek bemutatására, ezután a saját kutatási módszeremet, majd a vizsgálati eredményeket mutatom be. A felvetett kérdésekre keresem a választ óvodapedagógusok bevonásával. Kutatási módszerként a kérdőíves módszert választottam, melyet óvodapedagógusokkal, egészen pontosan 100 fő óvodapedagógussal végeztem.

A szakdolgozatom elsődleges célja az, hogy megtudjam, hogy az óvodai életben jelen van-e még a mondókázás mint tevékenység. Ha nem, akkor esetleg miért? Szeretnék belátást nyerni abba, hogy a fiatalabb óvodapedagógusok mondókáznak-e a gyermekekkel? Ha a mondóka jelen van az óvodai életben, akkor melyek azok a tevékenységek, amelyekbe az óvodapedagógusok véleménye alapján a legjobban be lehet őket vonni. Illetve melyek azok a mondóka típusok, és azok a konkrét mondókák, amelyeket a legtöbbször használnak az óvodapedagógusi munkájuk során. Melyek azok a területek az óvodapedagógusok véleménye alapján, amelyeket legjobban fejlesztenek a mondókák?

2. IRODALMI NEVELÉS AZ ÓVODÁBAN

Az óvodai nevelésnek számos tevékenységformáit ismerhetjük. Mindenekelőtt a játék áll, hiszen a gyermek elsődleges tanulása a játékkal, a játék során valósul meg. A játékkal megismeri a gyermek a világot. Megkülönböztethetünk 5, egymással szorosan összefüggő olyan óvodai nevelési tevékenységformát, amellyel nap mint nap találkozhatnak a gyermekek. Ezeket az alábbiakban fejtem ki.

Az első ilyen az ének-zene, énekesjáték, gyermektánc, amely során felkelthetjük a gyermekek zenei érdeklődését, illetve formálhatjuk a gyermekek zenei ízlését. Megvalósulhat ez a különböző népi gyermekdalok énekelgetése során, az ölbeli játékok alkalmazása során, és magában a környezeti hangok megfigyelése során is. A következő nagy terület a rajzolás, festés, mintázás. Ezzel a területtel formálhatjuk a gyermek szépérzékét. A tevékenység során a gyermek a különböző népművészeti eszközökkel, a tevékenység során használt eszközökkel, technikákkal ismerkedhet meg. Nem elhanyagolható a mozgás mint tevékenység a gyermek életében. Hisz a gyermek nagy mozgásigénnyel rendelkezik. Nagyon fontos szerepe van az egészség megőrzésében, és a gyermek megfelelő idegrendszeri fejlődésében. A külső világ tevékeny megismerése során a gyermek tapasztalatot szerez a szűkebb, tágabb természeti, emberi, és tárgyi környezet téri, mennyiségi, formai viszonyairól. Fontos szerepe van az óvodában a munkának is. Ezt az óvodában megvalósuló munkát naposi munkának nevezzük. Ez a fajta tevékenység a gyermeki személyiségfejlődésnek fontos eszköze. A tevékenységek során megvalósul egyfajta tanulás is. Ez egy utánzásos, spontán tevékenység, amely a gyermek egész személyiségének fejlődését elősegíti. Megvalósul az óvodai nevelés mindennapjaiban, hisz minden tevékenység során a gyermek új ismereteket sajátít el. Dolgozatomban azonban az irodalmi nevelésről írok. Az irodalmi nevelés során egyfajta érzelmi biztonságot teremthetünk a gyermeknek. Ennek során megismerheti a gyermek anyanyelvét. Fontos eszköze a mese, a vers, és a különböző népi mondókák, és a dúdoló is.

Ennek fontosságáról is olvashatunk az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramjában. Az alábbiakban ebből a dokumentumból idézek.

„Az óvodai nevelés feladata az óvodáskorú gyermek testi és lelki szükségleteinek kielégítése. Ezen belül: az egészséges életmód alakítása, az érzelmi, az erkölcsi és az értékorientált közösségi nevelés, az anyanyelvi, értelmi fejlesztés és nevelés megvalósítása.”²

Az anyanyelvi nevelés bármikor, bármilyen tevékenység alatt megvalósítható. Az anyanyelv használta és fejlesztése minden tevékenységében jelen van az óvodai életben. Ez megvalósul a beszélő környezettel, hiszen a kisgyermek egyaránt az óvodapedagógussal, és a többi felnőttel is egyaránt beszélgetnek. Megvalósul a helyes mintaadással, és magával a szabálykövetéssel is. Célunk az anyanyelvi neveléssel az anyanyelv megismertetése a gyermekekkel, az anyanyelv megbecsülése, és annak szeretetére nevelés. Fontos, hogy az óvodai nevelés a gyermek egyéni érdeklődésére, kíváncsiságaira, meglévő tapasztalataira, élményeire, és ismereteire építve biztosít változatos tevékenységeket. Ezeken keresztül a gyermek további, fontos ismeretre, tapasztalatra, élményekre tesz szert.³

Az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramjában meg van fogalmazva, hogy a mondókáknak, a verseknek, a meséknek, klasszikus-és kortársi műveknek is jelen kell lenniük az óvodai nevelésben.

„A többnyire játékos mozgásokkal is összekapcsolt mondókák, gyermekversek, dúdoló, versek hozzájárulnak a gyermek érzelmi biztonságához, anyanyelvi neveléséhez. Ezek ritmusokkal, a mozdulatok és szavak egységével a gyermeknek érzéki-érzelmi élményeket nyújtanak. A magyar gyermekköltészet, a népi, dajkai hagyományok, gazdag és jó alkalmat, erős alapot kínálnak a mindennapos mondókázásra, verselésre. A mindennapos mesélés, mondókázás és verselés a kisgyermek mentális higiéniájának elmaradhatatlan eleme. Az óvodában a 3-7 éves gyermekek életkori sajátosságaihoz igazodóan a népi- népmesék, népi hagyományokat felelevenítő mondókák, rigmusok, a magyarság történelmét feldolgozó mondavilág elemei, meséi-, a klasszikus és a kortárs irodalmi műveknek egyaránt helye van.”⁴

² 363/2012. (XII. 17.) Korm.rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról. In: Jogtár honlapja [online] [2023. 04. 03.]> URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200363.kor>

³ 363/2012. (XII. 17.) Korm.rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról. In: Jogtár honlapja [online] [2023. 04. 03.]> URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200363.kor>

⁴ 363/2012. (XII. 17.) Korm.rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról. In: Jogtár honlapja [online] [2023. 04. 03.]> URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200363.kor>

3. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

A művészet feladata, hogy a társadalomban, és a természetben fellelhető esztétikumokat művészeti alkotásba sűrítse, hisz maga a művészet az esztétikum egyik megjelenési formája. Minden művészet, ezáltal az irodalom is nagy erővel formálja a kisgyermeket és az embert. A hangfestő, illetve hangutánzó szavak, a ritmus, a szóismétlés és a rövid sorok adják a gyermekeknek az esztétikai élményt. A gyermekek a felnőtt jellemének a kis csírait hordozzák magukban.⁵ Ezért elengedhetetlen a nevelés fontossága, és ezzel az irodalmi nevelés is.

A gyermekek a mondókákat, és gyermekdalokat is ugyanúgy észrevétlenül tanulják meg, mint ahogyan az anyanyelvüket. Tehát a gyermek úgy tanulja anyanyelvét, a mondókákat, és a dalokat, hogy ez a tanulása nem szándékos, nem tudatos, csupán utánzás által sajátítja el. A mondókák óvodai tanítása fontos, hiszen értékük a gyermekdalokéval egyenlő, és óvodai szerepük is egyformán jelentős. A mondókák legnagyobb része a kicsiknek való. Amikor az óvodapedagógus énekel, mondókázik, a kisgyermek nem látja a száját, mivel csak a derekáig ér. Ha messzebb megy, akkor pedig nem hallatszik jól. Ezért a kisgyermeket az óvodapedagógus az ölébe ülteti, vagy vele szembe egy kisszékre, így a gyermek jól látja annak száját. Könnyebben elsajátítja ezáltal a mondóka szövegét, a szép beszédkiejtést. A prózai beszéd a mondókánál gyorsabb, hiszen a mondóka játékos mozdulatai lelassítják azt, így az ingereket lassan felfogó gyermeket ez is segíti a pontos utánzásban, és a szép beszédkiejtésben.⁶

A népi mondókák, ugyanúgy, ahogy a gyermekversek nemes érzelmeket keltenek a gyermekekben. A gyermekeket kulturált beszédre, lelki finomságra ösztönzik, és a szülők iránti szeretetre neveli például Weöres Sándor Buba éneke című versének mondogatása is.⁷

⁵ Várhegyi Józsefné: Az irodalmi foglalkozások szerepe az óvodai esztétikai nevelésünkben. In: mek.oszk.hu. [online] [2023. 04. 08.] > URL: <https://mek.oszk.hu/11500/11568/11568.pdf>

⁶ Forrai Katalin: Ének az óvodában. Budapest: Móra Könyvkiadó, 2017. p. 43.-46.

⁷ Koncz Tímea: Az óvodások erkölcsi nevelése az irodalom eszközeivel. Beregszász: RIK-U Kft, 2019. p. 208. In: dspace.kmf.uz.ua [online] [2013. 04. 07.] > URL: <https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/handle/123456789/1093>

3.1. A mondóka fogalma

Mondóka alatt a népi gyermekjátékokat értjük, tehát azokat, amelyek részei a gyermekkor költészetét magába foglaló gyermekfolklórnak. Tehát azokat a gyermekek köreiből használatos versikéket, amelyek erősen ritmikusak, dallamos hanglejtésűek, vagy sokszor énekelt versikék.⁸

A mondóka egy lírai műfajcsoport, amit többnyire a felnőttek alkottak a kisgyermekeknek. Szerepe funkcióját tekintve is meghatározó, magában a gyermeknevelés folyamatában is, hiszen a kisgyermek tevékenységeinek nagy részét kísérhetik mondókák. Ezek a folklór elemek ugyanúgy szolgálják a gyermekek testi, szellemi fejlődését, mint a hagyományokba, és a társadalmi életbe való belenevelődését. A mondókák zenei jellegűek, így esztétikai értékük van. A mondóka az első irodalmi műfaj, amellyel a kisgyermek megismerkedhet.⁹

Borsai Ilona elemezte, rendszerezte a gyermekmondóka minden műfaji sajátosságát. Szerinte mondókának tekinthetjük a gyermek életének, vagy a természet jelenségeinek különböző alkalmihoz kapcsolódó ritmikus szövegeket. Ezek a ritmikus szövegek egy mozdulat, vagy egy mozdulatsor kíséretében hangzanak fel. Gazdag dallamotívummal, deklamáló, vagy dallamos hanglejtéssel hangzik fel. Fő jellegzetességeinek tekinti a szándékhoz vagy alkalomhoz kötődést, és a sajátos funkciót is.¹⁰

A magyar nyelv értelmező kéziszótára szerint, a mondóka olyan ritmikus, sokszor rímes szöveg, amit a gyermekek ütemesen mondanak. Néha csipkelődő hangú, de vidám, gyakran értelmüket vesztett szavakat tartalmazó szöveg, ami általában a gyermekjátékokkal kapcsolatosak, de nemzedékről-nemzedékre szállnak.¹¹

Dankó Ervinné szerint a mondóka egy olyan ritmizált szöveg, ami elmondásra szolgál, és amelyben kulcsfontosságú szerepe van a ritmusnak.

⁸ Katona Krisztina: Mondókák, gyermekversek a bölcsődében. In: Gyöngy Kinga: Első lépések a művészetek felé I. Budapest: LUDOVICA Egyetemi Kiadó, 2022. p. 499.

⁹ Uo. p. 512.

¹⁰ Mondókák. In: Arcanum honlapja [online] [2023. 03. 26.] > URL: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/MagyarNeprajz-magyar-neprajz-2/v-magyar-nepkolteszet-63D6/a-gyermekkor-kolteszete-732D/mondokak-7339/>

¹¹ Gyermekmondókák. A magyar nyelv értelmező kéziszótára. In: Arcanum honlapja [online] [2023. 03. 26.] > URL: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/gy-2DB8B/gyermekmondoka-2DFEB/>

„A mondóka valójában elmondásra szolgáló, erőteljesen ritmizált verses szöveg, melynek műfaji jegye a hangsúlyos ritmus, és megszólaltatásának is velejárója a ritmizálás.”¹²

F. Kovács Ferenc szerint a szakirodalom a mondókákat tekinti a népi gyermekversnek és a népi költészetnek. Ezek általában olyan apró versikék, amelyeknél előfordul, hogy nincs mondanivalójuk. Olyan néhány soros, tréfás szövegek (rigmusok), amelyekben műértéket is találhatunk. Ettől függetlenül nem mindegyik mondóka számít költeménynek, műalkotásnak. Például a halandzsázók, a kiszámolók nem tekinthetők ezeknek. De nem vehetjük el minden mondókától a művészi törekvést, hiszen vannak típusok, amelyekben sajátos esztétikumok fedezhetők fel. Ilyenek például a bölcsődalok, a köszöntők, és a dalos játékok jellegzetességei.¹³

Tehát, összességében elmondható, hogy a mondóka rövid kis versikének, szövegnek tekinthető, amelynek egyik kulcsfontosságú jellemzője a ritmikus szöveg, illetve maga a ritmizálás, a különböző zenei jellemzők, például a dallamos hanglegjtés. Borsai Ilona, a Magyar értelmező kéziszótár, és Dankó Ervinné is kiemelte a ritmust a mondóka fogalmának megfogalmazásában.

3.2. A mondóka kialakulása

A művészet kezdetleges csírái, már nagyon korán, az ősember mágikus szertartásaiban, és azok rítuselemeiben is megjelentek. A mitikus történetek, mesék, illetve mondák jelentették az emberi művelődés kezdetén kialakuló költészetet. Az utánpótlás révén a vallásos mítoszok a munkára nevelés, és értelmi, illetve a harci nevelés eszközeivé is váltak.¹⁴

A legelső mondókák, játékszövegek már a XIX. század végén megjelentek, a népköltészeti gyűjteményekben. Most már szinte majdnem mindegyik népköltési gyűjteményben külön fejezetet szentelnek a játékoknak, ezek pedig nagyon sok mondókát tartalmaznak. A gyűjtők a gyermekköltészetet még csak a népköltészet egyik ágának tekintették, így a játékok többi típusaira nem terjedt ki a figyelmük. A mondókák ilyenkor még nem önálló műfajként jelentek meg, hanem a gyermekjátékokkal együtt.¹⁵

¹² Dankó Ervinné: Az óvodai irodalmi nevelés kérdései korunkban. (Szak módszertani jegyzet) Budapest: Dinasztia Kiadó, 1993. p.42.

¹³ Kovács Ferenc, F.: Mondóka, gyermekvers, esztétikum. Budapest: Tankönyvkiadó, 1986. p. 48.

¹⁴ Dankó Ervinné: Az óvodai irodalmi nevelés kérdései korunkban. (Szak módszertani jegyzet) Budapest, Dinasztia Kiadó, 1993. p.17.

¹⁵ Punyó Mária P., Hutterer Éva: Egyedem, begyedem tengertánc. (Kárpátaljai gyermekmondókák) In: mek.oszk.hu [online] [2023. 03. 12.] > URL: <https://mek.oszk.hu/02900/02902/02902.htm>

A paraszti társadalomban nagyon fontos szerepe volt a legkisebbekhez szóló költészetnek. A gyermek bár ebben a korban még csupán szemlélője az eseményeknek, a mondókák ismétlése, esetleg eljátszása során vidám, közvetlen kapcsolat alakul ki közte -és a nevelője, szülője között. A mondókázás során minden téren fejlődik a gyermek. Fejlődik képzelőereje, ismerkedik az őt körülvevő környezettel, a környező világgal, magával a természettel, a társas kapcsolatok elmélyítésében is segítséget nyújt. Ismerkedik a szokásokkal, hagyományokkal. Legfőképpen anyanyelvével ismerkedik. A sok ismétlés következménye a szókincs gyarapodása, hiszen olyan szavakkal ismerkedik meg, amelyeket ritkán hall, elsajátítja vele a magyar nyelv dallamát, és ritmusát. A gyakori ismétlések magával ragadják a kisgyermeket. A mondókákat nem lehet rosszul hangsúlyozni, elhadarni, közömbösen játszani, ezért alkalmasak a hangképzési, kiejtési hibák kiküszöbölésére.¹⁶

3.3. A mondóka típusai

Ahogy a verseknél is, a mondókáknál is vannak különböző típusok. Nagyon sok mondókát különböztethetünk meg, mindegyikkel más-más célunk lehet, mást kívánunk elérni. Az alábbiakban ezeket a típusokat fogom felsorakoztatni Katona Krisztina tipizálásának felhasználásával. Funkciójuk szerint a mondókák lehetnek:

1. Szórakoztató, oktató, nevelő, szoktató mondókák:

A gyermek simogatása, csiklandozása, kézfejének csipkedése, homlokának, fülének, orrának megérintése kíséri. Például: Én is pisze, te is pisze...

Ide tartoznak még a lábon, nyakban lovagoltatók, és a hintáztatók, mint például a Gyí, paci paripa...

A mozgásfejlődést, ülést, állást, és járást segítő mondókák, mint például a Jár a baba, jár...

A gyermekek különböző napi tevékenységeit is kísérhetik mondókák. Például: Csukd be szemed, nyisd ki szád...

A ritmusérzék, a beszédkészséget, a gyermekek szellemi képességeit fejlesztő mondókák is ebbe a kategóriába sorolhatók, mint például a Répa, retek, mogyoró...

¹⁶ Punykó Mária, P., Hutterer Éva: Egyedem, begyedem, tengertánc. (Kárpátaljai gyermekmondókák) In: mek.oszk.hu [online] [2023. 03. 12.] > URL: <https://mek.oszk.hu/02900/02902/02902.htm>

Ide tartozhatnak azok a mondókák, amelyek a népi hiedelemvilág történeteire utalnak, ilyenek a gyermekijesztők, és a gyógyító mondókák. Például: Áj, báj, kecskeháj...

A gyermekek szórakoztatására, okulására szolgáló mondókamesék is ebbe a csoportba tartoznak.¹⁷ Például: Volt egyszer egy ember...

A második nagyobb kategóriába tartoznak a természeti és társadalmi környezettel való kapcsolatot tükröző mondókák:

- Naphívogatók pl. Süss fel nap...
- Esőkérők pl. Ess, eső ess...
- Cinege-utánzó pl. Friss időt...
- Sárgarigóhang-utánzó pl.: Füttyül a rigó!...
- Varjúhang- utánzó pl.: Kár, kár, Varga Pál...
- Békahang-utánzó pl: Béka, béka, brek, brek, brek..
- Tyúk hang-utánzó pl.: Kot, kot, kot, kot, kotkodács...
- Kacsahang-utánzó pl.: Rí a, rí a jércike...
- Fecskeköszöntő pl: Fecskét látok...
- Gólyaköszöntő pl: Gólya, gólya, gerlice...
- Katicabogár röppentők pl.: Katicabogár, röpj el...
- Csigacsalogató pl. Csigá, biga, gyere ki...
- Héjariasztó pl.: Héja, héja, lakatos...
- Pulykabosszantó pl.: Szebb a páva, mint a pulyka...
- Lepkekergetők pl.: Szállj le, lepke...
- Cserebogárhoz pl.: Cserebogár, gyere elő....
- Tücsök csalogatók pl.: Tücsök koma, gyere ki...
- Sípkészítő pl.: Sír a gyerek, sír...
- Harangok szava pl.: Gingalló, gingalló...
- Malom szava pl.: Törik, szakad, feslik, hasad...
- csizmadiabosszantó
- csúfolók sátánra, pizére, fogatlanra, kopaszra, árulkodóra, haragosra, nyafogóra, névre, katonára, suszterinasra, csendőrré, tótra, cigányokra

¹⁷ Katona Krisztina: Mondókák, gyermekversek a bölcsődében. In: Gyöngy Kinga: Első lépések a művészetek felé I. Budapest: LUDOVIKA Egyetemi Kiadó, 2022. p. 512-513.

- cserére, haragra segítő mondóka pl.: Örök harag, csutadarab...¹⁸

A mondókák megjelennek a gyermekjátékokban is. Ide tartoznak a:

- kiszámolók (Ecc, pecc...)
- kiszámoló mondókamesék
- játékba hívogatók (Mit játszunk...)
- játék közbeni mondókák fogócskánál, bújócskánál
- sárjátékok
- rajzolók (Pont, pont, vesszőcske...)¹⁹

A mondókáknak nagy szerepe van a jeles napi köszöntő szokásokban.²⁰ Például.: Kicsi vagyok, székre állok...

A dramatikus jellegű játékszövegek is külön kategóriát képviselnek. Ide tartoznak a következők:

- Felelgetős mondóka
- Énekes felelgetős szövegek a várkörjáró játékokban
- Énekes felelgetős szövegek a hidasjátékokban
- Leánykérő játékok pl.: Most viszik, most viszik Uborkáné lányát...²¹

Utolsó nagyobb kategóriaként a lírai játékdalokat lehet meghatározni. Ide tartoznak a bölcsődalok pl. Tente, baba, tente..., illetve az énekes-táncos, dallammal kísért játékdalszövegek is. Például a Lánc, lánc, eszterlánc...²²

Az alábbiakban azt a 6 főbb kategóriát fogom bemutatni, amelyeket korábban a Katona Krisztina tipizálásával felsorakoztattam.

Az első ilyen a szórakoztató, oktató, nevelő, szoktató mondókák.

¹⁸Katona Krisztina: Mondókák, gyermekversek a bölcsődében. In: Gyöngy Kinga: Első lépések a művészetek felé I. Budapest: LUDOVICA Egyetemi Kiadó, 2022. p. 513.- 514.

¹⁹ Katona Krisztina: Mondókák, gyermekversek a bölcsődében. In: Gyöngy Kinga: Első lépések a művészetek felé I. Budapest: LUDOVICA Egyetemi Kiadó, 2022. p. 515.

²⁰ Uo. p. 515.

²¹ Uo. p. 515.- 516.

²² Uo. p. 516.

Ide tartoznak a dajkarímek. Tehát azok a mondókák, amelyeket a felnőttek alkottak a gyermekek számára. A dajkarímek az ölbeli gyermekek játéka. A szöveg igazodik a gyermek korához, egyenlő fejlettségéhez, emiatt általában rövidek.²³

A következő nagyobb kategória a természeti, és társadalmi környezettel való kapcsolatot tükröző mondókák csoportja. Ide soroljuk azokat a mondókákat, amelyek segítik a gyermekeket a társadalmi, illetve a természeti környezetükben való eligazodásban. Elősegítik a megismerést.²⁴ Ezek között a mondókák között találjuk azokat, amelyekben az ősi hitvilág, a varázsló szertartások jelennek meg. Ismertek az időjárással kapcsolatos mondókák is, mint például a naphívogatók, illetve esőkérők.²⁵ Régen a megfelelő időjárás biztosítása a táltos, vagy a sámán feladata volt. Ezért különböző eljárásokkal illetve ezt kísérő szövegekkel próbálták a jó, a megfelelő időt előidézni. A nap mellett az esőnek is nagyon fontos szerepe volt. Elsősorban a földet művelő nép körében. Az emberek úgy gondolták, hogy nem csak a vetés nő meg a csapadéktól, az esőtől, hanem a gyermek, és annak haja is. Innen maradt fenn az a „népi mondás”, hogy a gyermek álljon ki az esőre, majd megnő tőle.²⁶

A természettel kapcsolatos mondókák legtöbbször az állatvilágról szólnak. Utánozzák az állatok hangját. A vadon élő állatok közül a cinege, pacsirta, varjú, béka hangját utánozó mondókák a kedveltek. A háziállatok közül leginkább a tyúk, a kacsa, a macska, és a kutya hangját utánozzák. Az állathangutánozó mondókák mellett nagyon sok az állathívogató -és bosszantó mondóka. A növényekkel kapcsolatos mondókák közül a legismertebbek a sípkészítő versek. Ide tartoznak még a csúfolók is. (Névcsúfoló, utcacsúfoló, falucsúfoló, nemzetiségcsúfoló, foglalkozáscsúfoló stb.)²⁷

A gyermek, növekedése közben ismerkedik a szűkebb, és tágabb környezetével. Odafigyel rájuk, felfedezi mind a külső tulajdonságaikat, mind a belsőket. A csúfoló egy eszköz. Eszköz

²³ Uo. p. 512.

²⁴ Katona Krisztina: Mondókák, gyermekversek a bölcsődében. In: Gyöngy Kinga: Első lépések a művészetek felé I. Budapest: LUDOVICA Egyetemi Kiadó, 2022. p. 513.

²⁵ A természeti és a társadalmi környezettel kapcsolatot tükröző mondókák. A magyar nyelv értelmező kéziszótára. In: Arcanum honlapja [online] [2023. 03. 28.] > URL: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/MagyarNeprajz-magyar-neprajz-2/v-magyar-nepkolteszet-63D6/a-gyermekek-kolteszete-732D/mondokak-7339/a-termeszeti-es-tarsadalmi-kornyezettel-valo-kapcsolatot-tukrozo-mondokak-734E/>

²⁶ Punykó Mária, P., Hutterer Éva: Egyedem, begyedem, tengertánc. (Kárpátaljai gyermekmondókák) In: mek.oszk.hu [online] [2023. 03. 12.] > URL: <https://mek.oszk.hu/02900/02902/02902.htm>

²⁷ A természeti és a társadalmi környezettel kapcsolatot tükröző mondókák. A magyar nyelv értelmező kéziszótára. In: Arcanum honlapja [online] [2023. 03. 28.] > URL: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/MagyarNeprajz-magyar-neprajz-2/v-magyar-nepkolteszet-63D6/a-gyermekek-kolteszete-732D/mondokak-7339/a-termeszeti-es-tarsadalmi-kornyezettel-valo-kapcsolatot-tukrozo-mondokak-734E/>

arra, hogy kapcsolatot teremtsen a pajtásával a kisgyermek. Hangvétele inkább pajkos, játékos, bosszantó, de semmiképp nem sértő.

A legismertebb állatmondókák közé tartozik a katicaröppentő mondóka, és a csigacsalogató mondóka. A gyermekek azt hiszik, ha a katicabogarat a kezeiken másztatják, majd az onnan felszáll, meleg lesz. A magyar mondóka összeköttetésbe hozza a házassággal, amerre repül a katica, arra megy férjhez a leány. Ám ha a katica leesik a földre, „meghal” az, aki kérdezte a katicától. A csiga a termékenység hírnöke. A madarak közül elsősorban a fecskéről, gólyáról találhatunk sok mondókát. A fecskét Isten madarának tekintették.²⁸

A harmadik főbb kategóriaként a gyermekjátékokban előforduló mondókákat határoztam meg.

A gyermekjátékokhoz gyakran kapcsolódnak mondókák. A játékba híváskor, a játékhoz motiváláshoz, esetlegesen az érdeklődés felkeltésére, fenntartásához is tudunk mondókákat párosítani. A játékba hívogató mondókák az énekes-táncos játékok kezdőformulái.²⁹ A játékok során a gyermekek gyakran körbejárnak, a gyermek pedig a mondóka ritmusára mutogatással számol. Az óramutató járásával egy irányban haladva addig folytatja a kiszámolót, amíg a mondóka tart.³⁰ A mondókás játékok egy külön típusába tartoznak a párbeszédes játékok, de erről lejjebb említék több szót.

A következő főbb kategóriaként a jeles napi köszöntő szokásokban megjelenő mondókákat határoztam meg. A gyermekkor költészete az utóbbi időkben kiegészült a jeles napi köszöntő szokások alkalmával mondott versekkel. Pl. Húsvét, Luca-nap.

A következő nagy kategóriába sorolom a dramatikus jellegű játékszövegeket. A játékszövegeknek két nagy csoportja van. Az egyik csoportba tartoznak a prózai és mondóka jellegű párbeszédes vagy felelgetős szövegek. Ezek közül közismert a „Gyertek haza, ludaim...” kezdetű. A másik csoportba az éneklős felelgetős szövegek tartoznak. Ezek közül gyakoriak a várkörjárók, leánykérők, valamint a hidasjátékokhoz kapcsolódó énekek.³¹

²⁸ Punykó Mária, P., Hutterer Éva: Egyedem, begyedem, tengertánc. (Kárpátaljai gyermekmondókák) In: mek.oszk.hu [online] [2023. 03. 12.] > URL: <https://mek.oszk.hu/02900/02902/02902.htm>

²⁹ Mondókák a gyermekjátékokban. A magyar nyelv értelmező kéziszótára. In: Arcanum honlapja [online] [2023. 03. 28.] > URL: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/MagyarNeprajz-magyar-neprajz-2/v-magyar-nepkolteszet-63D6/a-gyermekkor-kolteszete-732D/mondokak-7339/a-termeszeti-es-tarsadalmi-kornyezzettel-valo-kapcsolatot-tukrozo-mondokak-734E/>

³⁰ Punykó Mária P., Hutterer Éva: Egyedem, begyedem, tengertánc. (Kárpátaljai gyermekmondókák) In: mek.oszk.hu [online] [2023. 03. 12.] > URL: <https://mek.oszk.hu/02900/02902/02902.htm>

³¹ Katona Krisztina: Mondókák, gyermekversek a bölcsődében. In: Gyöngy Kinga: Első lépések a művészetek felé I. Budapest: LUDOVICA Egyetemi Kiadó, 2022. p. 515.

Az utolsó nagy kategóriát a lírai játékdalokként határozta meg Katona Krisztina.

A lírai jellegű alkotásoknak két olyan nagy csoportját különböztethetjük meg, ami a gyermekkor költészetébe sorolható. Az egyik ilyen nagy csoport a bölcsődalok, a másik pedig az énekes-táncos, leányjátékok dalfűzérei.³²

3.4. Mikor, milyen mondókákat alkalmazzunk?

Eleinte a kisgyermek, a kisbaba még nem értik, miről is szólnak a mondókák, a figyelmüket kezdetben pár percre, nagyon kis időre tudjuk lekötni velük. A kisgyermeknek már magzati korban is szükségük van egyfajta személyes kapcsolatra, érzelmi biztonságra. Testi, és lelki értelemben egyaránt. Ahhoz, hogy egy boldog, kiegyensúlyozott felnőtt váljon belőle, szüksége van dalolászásra, mondókázásra, szeretgetésre, dögönyözésre, szabad játékra. A kisgyermek, akiknek még minden új, és szinte ismeretlen, ezekből a mondókákból, versikékből sajátítják el, és szerzik meg legelső ismereteiket. Ezért, már baba korban lehet velük mondókázni, verselni. A beszédfejlődését a mondókák, a ritmikus versikék, a dalok, és a meseolvasás is segítik kisgyermekkorban.

Kisgyermeknél kezdetben mesélhetünk. Először rövidebb mondatokat alkalmazhatunk. Számára még mindegy mit mesélünk, nem érti. Mesélhetünk arról, mit fogunk csinálni, mit csináltunk azon a napon, mit láttunk, mesélhetünk a könyvekben látható képekről. Később mesélhetünk állatkáról, másik kisgyermekről. De nagyon fontos, hogy szemkontaktusban legyünk kisgyermekünkkel. A kisgyermek számára a szülő, legfőképpen az anyja hangja nyugtató hatású.³³

Az egy-két hónapos baba a mesét még nem fogja érteni, de a mondókák, versikék megnyugtatók, hiszen megnyugtató anyukája hangja, nagyon szereti őt hallgatni. Később, a négy-öt hónapos kisgyermek már jól szórakozik azon, ha éneklünk neki, vagy verselünk. Már korán meg is mutatkozik a gyermek humorérzéke, hiszen tudják már, mikor jön az ő kedvenc részük a dalocskában, versikékben, és már előre kacarásznak rajta. A gyermek 6 hónapos korában, illetve 6 hónapos koruk után már kifejezetten szeretik, és élvezik a ritmikus versiket, kezdődhet a térdre lovagoltatás játékoknak az ideje. A mondókáknál nagyon szeretik, és

³² Katona Krisztina: Mondókák, gyermekversek a bölcsődében. In: Gyöngy Kinga: Első lépések a művészetek felé I. Budapest: LUDOVICA Egyetemi Kiadó, 2022. p. 512-516.

³³ Vida Ágnes: Babapszichológia. (Lélek, viselkedés, fejlődés kétéves korig) Budapest: Kulcslyuk Kiadó, 2011. 130.o

nagyon élvezik ha közben mutogatunk (például, János bácsi, keljen fel), és rövid időn belül, néhány alkalom után, ők is szívesen mutatják velünk.³⁴

„Nem kell a kisgyereket beszélni „tanítani”, és nem szabad korrigálni- hanem jól kell a jelenlétében vele beszélni, sokat kell neki mesélni, és sokat kell vele énekelni, mondókázni. Az utóbbi százhusz-százhatvan évben elfelejtettük, hogyan kell a kisgyerekekkel bánni, amit az emberiség korábban mindig is tudott. „³⁵

Tehát a kisgyermeket nem szabad tudatosan tanítani. A kisgyermek utánzással tanul cselekvéseket, szavakat, és mindent, amire neki szüksége van. A fontos az, hogy a gyermeknek jól, helyesen, választékosan beszéljünk. A mondókákat szeretik a gyermekek, ezekből sokat tanulnak. Ha kipróbáljuk ezeket a rigmusokat, mondókákat, játékokat gyermekekkel akkor észrevehetjük, hogy nagyon szeretik ezeket, és a különböző csiklandozókat, dögönyözőket is, mert így kell bánni velük. Játékosan.

A mondókázásra bármikor sort keríthetünk, szinte mindig. Elég, ha pár mondókát ismerünk, és azt ismételtetjük a gyermeknek, hisz az ismétlés neki még nagyon fontos. De, ha új mondókákat tanulunk, újakat ismerünk meg, ezáltal minél színesebb a paletta, annál jobb. Szinte minden alkalomhoz, napi tevékenységhez tudunk mondókát mondani. Vannak tipikusan kézmosó mondókák, járásra szolgáló mondókák, egyensúly tanításával kapcsolatos mondókák, ezeket tipikusan ilyenkor alkalmazzunk. Járás tanításánál, kézmosásánál, a kisgyermek fürdetésénél, egyensúly tanításánál, hintáztatásnál.

Mondókázhatunk akkor, ha a kisgyermekünk ébredszik, (Pál, Kata, Péter...), kézmosásnál (Kézmosó mondóka), öltöztetésnél (Öltözik a kisbaba...). dió törésnél (Dombon törik...) Ilyen esetekben a kisgyermek talpát, pocakját puszilgathatjuk, cirógathatjuk, és mondókázhatunk eközben is. Számos csicsergő foglalkozáson, baba-mama klubban, kerekítő foglalkozáson, Biztos kezdet-gyermekházi foglalkozáson részt vettem korábban, és mindegyik foglalkozás alappillére a gyermekkel való testkontaktus, szemkontaktus kialakítása, a mozgásos tevékenységek, amelyeket mind, mind mondókák, illetve dalok kísérnek. Ezeket a gyermekek, és a szülők egyaránt élvezik, szeretik, általában ki is alakul a gyermekekben, hogy melyik lesz a kedvencük. Ilyenkor általában kacarásznak, nevetnek.

³⁴ Uo. p. 133.-135.

³⁵ Vekerdy Tamás: Ézelmi biztonság. (Mit kell(ene) tudnunk a gyerekekről és magunkról?) Budapest: Kulcslyuk Kiadó, 2020. p. 35.

Nagyon fontos, hogy kerülni kell a műalkotások monoton, unalmas, egyhangú gyakorlását, viszont az óvodapedagógus által tervezett, bemutatni kívánt irodalmi műveket, alkotásokat gyakorolni kell. Egyénileg ha lehetséges, nem csoportosan. Ha lehetőségünk van, egy nap akár többször kerítsünk alkalmat arra, hogy ugyanazon mondókát, verset többször hallja a gyermek, vagy esetleg az ezt követő napon kerítsünk erre még megfelelő alkalmat. Ezen kívül arra is alkalmat kell kerítenünk, hogy a gyermek velünk, esetleg önállóan is elmondhassa az elsajátított versikéket, mondókákat. Ezzel ugyanis fejlődik a gyermekek emlékezete, fonéma hallásuk, ritmusérzéke, szóincse, de gazdagítjuk vele egész személyiségét.³⁶

Kezdetben a 2-4 éves gyermekeknek a mondókák tartalmát nem a szöveg jelenti számukra, hanem a mozgás. Élvezi azokat a ritmikus, zenei hatású mondókákat, amelyekre lehet lépegetni, tapsolni, táncolni, ringatózni.³⁷ Hiszen a kisgyermekek ezeket szeretik. Mozogni, és játszani.

Igénylik-e a mondókázást a gyermekek? Erre, a kérdőívem alapján kapok választ. De véleményem szerint igen, igénylik. Abban az óvodában legalábbis, ahol én dolgozom, a mondókázás elengedhetetlen, szinte minden nap kerít alkalmat az óvodapedagógus mondókázásra. Hiszen látja a gyermekeken, hogy igény van rá. Főleg kiscsoportban. Előtérbe kerülnek az ölbeli játékok, mint a höcögetők, lovagoltatók, arcsimogatók, csiklandozók, arcmutogatók, láblóbáló játékok. Ezeket nem csak a kiscsoportos gyermekek szeretik. Ugyanúgy szeretik a nagyok is. Nálunk például, a kiscsoportos gyermekekkel az óvodapedagógus játssza ezeket, és a többi gyermek is kedvet kapva, egymással játssza. Természetesen az óvodapedagógus figyelemmel kíséri ezeket a játékokat. Nagycsoportos gyermekeknél a szerepjáték során is előkerül az e fajta mondókázás. Sokszor óvónénik lesznek a kisgyermekekből, és a tevékenységeikbe bevonják az ismert mondókákat, dalokat, amelyeket elsajátítottak. Ezeket nagy örömmel játsszák társaikkal. Előfordulnak olyan alkalmak is, amikor egy-egy gyermek, legyen kiscsoportos, akár nagycsoportos szomorkásabb. Ezekkel a kedvelt játékaikkal, mondókáikkal, ölbeli játékokkal, ha igényli a gyermek, fel tudjuk őket vidítani. Hangsúlyozom, kiscsoportban talán még jobban előtérbe kerül ez a fajta játék. Hiszen az óvodapedagógus testkontaktusba kerülhet, még közelebb kerülhet a gyermekhez, ha az ölébe ülteti, simogatja, cirógatja a gyermeket. Annak a gyermeknek, amelyik most szokik be a csoportba, most válik le először édesanyjáról, nagyobb szüksége van arra, hogy megtalálja azt a felnőttet, amelyik egy „pótlék” lehet neki, arra az időre, amíg nincs vele édesanyja. A mi csoportunkban, szerencsére nagyon jól beszoztak a gyermekek, de az óvodapedagógus ölbeli

³⁶ Dankó Ervinné: Nyelvi-kommunikációs nevelés az óvodában. (Óvodapedagógusok, tanítók és szülők könyve a három-hétévesek fejlesztéséhez) Budapest: OKKER Kiadó, 2000. p. 149.

³⁷ Uo. p. 239.

játékokat játszott velük, rengeteget mondókáztak. Talán ennek is köszönhető a zökkenőmentes, rövid ideig tartó beszoktatásunk sikere. Ez a siker, természetesen nagyobb társaiknak is élményt adott. A nevelési évet 12 kiscsoportos gyermekkel 4 középső csoportossal, és 7 nagycsoportossal indítottuk. Amikor mosdóba igyekeztünk, szinte mindig mondókáztunk. Vonatot alakítottunk a sorban, megfogtuk egymás vállát, és elindultunk a mosdóba. (Megy a vonat..., Ziki, ziki, zakatol..., Megy a zsiki, zsiki, zsiki...) A nagycsoportos gyermekek nagyon örültek, hiszen ők lehettek a masinisták. Amikor a gyermekek fogócskáznak, bújócskáznak, vagy ők saját maguk számolják ki a fogót, és a hunyót a már elsajátított mondókákkal, vagy megkérlik az óvodapedagógust, hogy segítsen nekik. A csoportszobában található bilibo képességfejlesztő játékkal nagyon szeretnek játszani a gyermekek. Viszont ezt egyszerre egy kisgyermek tudja csak játszani. Ilyenkor, szintén ő maguk számolják ki, hogy éppen ki játsszon vele. A legkisebb gyermekekkel hőcögtető, lovagoltató játékokat lehet játszani, hiszen ezeket nagyon szeretik. A csoportban, amelyben dolgozom, az egyik kiscsoportos nagyon sokszor sírva érkezett. A legkedveltebb játékaival megnyugtatható. Ezek pedig a következők: Gyí, paci, paripa..., Áspis, kerekese..., Círóka, maróka... Ezekkel a játékokkal indítjuk a napot, amikor óvodába érkezik. Jó kedve lesz tőlük, ő is mondja velünk. Természetesen a többi kisgyermek is kedvet kap hozzá, ilyenkor velük is eljátsszuk bent a csoportszobában. A testnevelés foglalkozásokat mindig összekötjük a mondókázgatással. A járással kezdjük mindig, amit az egyenletes lépés gyakorlásával próbálunk végrehajtani. Az alábbi mondókákkal szoktuk egybekötni: Fáj a kutyámnak..., Dirmeg, dörmög a medve..., Áspis kerekese... A nagycsoportos gyermekek a kiszámoló mondókákat kedvelik jobban. Nagyon sokszor vállalják a kiszámoló szerepét. Ilyenkor a többi gyermek középre nyújtja a kezét, a kiszámoló pedig azokat megérintve kiszámolja ki legyen a hunyó, a fogó, a róka, a kecske, ki legyen a középen álló, vagy esetleg a kidobó.

4. AZ ÓVODAPEDAGÓGUSI SZEREP, AZ ÓVODAPEDAGÓGUS SZEMÉLYISÉGJEGYEI ÉS KOMPETENCIÁI

Az óvodapedagógusi szerep nagyon sok változáson ment keresztül azóta, mióta megalakultak az első óvodák. Az óvodapedagógusoknak egyszerre több szerepet is be kell tölteniük. Betöltenek személyiségformáló, ismeretátadó, szocializációs, zavarfelismerő és helyrehozó, szűrő-diagnosztizáló és családgondozó szerepet is. Hegyi Ildikó a pedagógusi képességeket a következőképp csoportosította. Meghatározta az ún. általános képességek csoportját, amelybe beletartoznak a kommunikációs képességek, a konstruktív/didaktikai képességek, és a szervezőképesség. Véleménye szerint a jó pedagógus képes megtalálni a gyermekekkel megfelelő hangnemet, és közlési stílust, mondanivalóját pontosan, a gyermek számára érthetően fejezi ki. Értem ezalatt azt, hogy figyelembe veszi a gyermek egyéni, és életkori sajátosságait. Fontosnak tartja, hogy a jó pedagógus a verbális kommunikáció mellett a nonverbális kommunikációt, például a mimikát, megfelelően használja. A konstruktív, vagy didaktikai képességek az ismeretszerzési folyamatokban, és az oktatni tudásban valósulnak meg. Az óvodában a tevékenységekben való részvétel önkéntes jellegű, kötetlen. Ezért fontosnak tartja azt, hogy nem csak felkelteni kell tudni a gyermekek figyelmét, hanem motiválni kell őket a tevékenységben maradásban is. Fontos, hogy a pedagógus az ismereteit a gyermeknek érthetően adja át. A szervezőképesség az óvodai nevelői munka egyik zálogának tekinthető. Fontos, hogy a pedagógus jó idő, és téri tájékozódási képességgel és strukturált gondolkodási móddal rendelkezzen, hiszen ezek segítik a pedagógus kollégákkal, illetve szülőkkel való kapcsolattartását.

Hegyi Ildikó úgy gondolja, hogy a speciális képességek fontosságát a pedagógiai helyzetek teszik különlegessé. A helyzetfelismerési és döntési képességek feltételezik egymás jelenlétét. A pedagógus gyakran kerül olyan döntési helyzetekbe, amikor gyorsan kell megfelelő, jó döntést hoznia. Az alkalmazkodási képesség, a tolerancia, és az empátia összefüggnek egymással. A pedagógus sok olyan gyermekkel találkozik munkája során, akik más etnikai, vallási hovatartozással rendelkeznek, eltérő képességűek. A jó pedagógus nem ítélkezik, nem változtat a gyermekhez való hozzáállásán, nem tesz különbséget a gyermekek között. Képes differenciált nevelést folytatni az óvodában, és minden gyermekben a szerethetőt meglátni. Az óvodában is erre neveljük a gyermekeket. Nem bántjuk a másik kisgyermeket, semmilyen értelemben. A figyelemmegosztás a pedagógus legfontosabb tulajdonsága, viszont ez a legnehezebben fejleszthető képesség is. A játszani tudás a pedagógus elhanyagolhatatlan

tulajdonsága. A játék az óvodáskorú gyermek elsődleges tanulási tevékenysége, az óvodai nevelés leghatékonyabb cselekvési formája. Az a pedagógus, aki tud játszani, humoros, toleráns, széleskörű érdeklődéssel rendelkezik, és aktivitás jellemzi.³⁸ A gyermek a játék során szerzi legfőbb ismereteit, és tapasztalatait egyaránt. A játék feszültségoldó hatással rendelkezik.

Hegyi Ildikó mellett Sallai Éva is megfogalmazta az óvodapedagógusok személyiségjegyeit, és képességeit, és emellett olyan elemeket is felsorolt, amely a pedagógus mesterség eredményes gyakorlásához szükségesek. Megemlítette az elméleti háttérrel, amely az összerendezett ismereteknek az összességét jelenti. Fontosnak tartja a bizalomteli légkör megteremtésének képességét, ami azért fontos, hisz a gyermek az ilyen közegben bátrabbá, és aktívabbá válik. A pedagógus gyermekek felé irányított szeretete növeli a gyermek teljesítményszintjét, és pozitív hatást gyakorol a társas kapcsolatokra is. Ide kapcsolja a toleranciát, az empátiát, a kongruenciát is. Hangsúlyozza a pontos, gazdag szaktudományi tudását, a szerepviselkedését, az együttműködés igényét és képességét, mind szülőkkel, mind pedagógusokkal. Kiemelte a pedagógiai helyzetek elemzési képességét, és magát a mentális egészséget.³⁹

Hegyi Ildikó, és Sallai Éva hasonlóan vélekednek az óvodapedagógusi kompetenciákról, mindketten megfogalmazzák ugyanazokat a gondolatokat.

Az irodalmat közvetítő óvodapedagógusok pedagógiai jellemzői elengedhetetlenek. Mindenekelőtt a legfontosabb, hogy személyiségében domináljon a megértő, a gyermekekkel együttműködő, azokat fejleszteni kívánó, aktív beállítódás. Fontos, hogy érdeklődjön a gyermek iránt, segítsen az életkori, és egyéni sajátosságok figyelembevételéhez mérten. Legyen következetes, rugalmas, ismerje fel az adott szituációkat, és megfelelően reagáljon azokra. Megfelelő közlőképességgel rendelkezzen. Fontos a gyermekszeretet, és hogy az óvodai csoportban megfelelő, szeretetteljes légkört tudjon teremteni, hiszen ez szükséges az irodalmi művekből sugárzó érzelmek, gondolatok befogadására. Képzeletgazdag legyen, megosztott figyelemmel rendelkezzen, jó szervezői képessége legyen. Igényes legyen munkájára, beleérő-beleélő legyen, tudjon lelkesedni. Elengedhetetlen a széleskörű tudása.⁴⁰

Véleményem szerint az óvodapedagógus személyisége, viselkedése, viselkedéskultúrája nagyon meghatározó a gyermekek számára. Mintát kell adnia minden helyzetben, fel kell ismernie az adott helyzetet, amelyekre megfelelően kell reagálnia. Segítséget kell nyújtania

³⁸ Óvó nénik és óvó bácsik-ahogyan a gyerekek látják őket. In: ojs.elte.hu. [online] [2023. 04. 10.] >URL: <https://ojs.elte.hu/gyermeknevelas/article/view/695/590> p. 18. -20.

³⁹ Uo. p. 21.

⁴⁰ Dankó Ervinné: Az óvodai irodalmi nevelés kérdései korunkban. (Szakmódszertani jegyzet) Budapest: Dinasztia Kiadó, 1993. p. 78 -79.

minden gyermek számára az egyéni bánásmód, és az életkori sajátosságok figyelembevételével. Ismernie kell a gyermekek egyéni, életkori sajátosságait, annak megfelelően cselekedni. Legyen szó játékról, mondókázásról, egyéb óvodai tevékenységről. Ismernie kell, mire van szüksége egy kisgyermeknek, empátikusnak, odaadónak, gyermekcentrikusnak, tanultnak, ismeretekkel rendelkezőnek kell lennie. Fontosnak tartom azt is, hogy türelmes legyen. Értem ezalatt azt, hogy hagyja, hogy a kisgyermek végig mondja amit szeretne. Hallgassa meg. Legyen ideje a gyermekre. Tudjon játszani, hiszen a közös hangot a gyermekkel a játékkal tudjuk megteremteni elsősorban. Üljön le velük, süssön, főzzön, építsen a szőnyegen, vagy akár a legóból. Ezáltal még szorosabb kapcsolatot tud a gyermekkel kialakítani. A széleskörű tudása ezen tevékenységek során is megvalósulhat. Szinte minden tevékenységhez lehet mondókát kötni. Például, egy babakonyhai sütéshez (Süti, süti pogácsát...), egy babaszobai altatáshoz is. (Csicsíja babája...) Ha ezek a képességei megvannak, akkor minden bizonyára felismeri azt is, hogy melyik gyermekkel, miként, hogyan lehet mondókázni. Egy beszoktatós kisgyermekkel lehet höcögtetős, lovagoltatós játékokat játszani, egy nagyobb gyermekkel akár kézmosó mondókát lehet kézmosás közben mondogatni, esetlegesen a napi mozgási tevékenységekbe is bevonhatók különböző mondókák. Az óvodában ahol dolgozom, a gyógytestnevelő heti egyszer jár, és szinte mindig van 1-2 olyan feladat amelyet mondókával kísérnek végig. Az egyenletes járás, a trambulínon ugrálás, felnőtt segítségével a fitnesz labdán ugrálás során szinte mindig mondókákkal egybekötött tevékenykedés van, amelyet szeretnek a gyermekek. A felnőttel együtt mondják a különböző mondókákat, figyelmük, számolási készségük, egyensúlyozásuk, bizalmuk önmagukban, társaikban, és a felnőttben fejlődik. Véleményem szerint nagyon fontos az, hogy a mindennapi óvodai életben észre vegyünk azokat az apró pillanatokat, melyek során sort keríthetünk a verselés, mesélés mellett a mondókázgatásra. Mi rengeteget játszunk lovagoltatókat, höcögtetőket a kiscsoportos gyermekekkel. Igénylik. Ezek a játékok során nagyon sok mindent megtudhatunk a gyermekről. Bíz-e bennünk? Bíz-e önmagában? Az egyensúlyozása korának megfelelő-e? Ha nem, tudjuk fejleszteni. Van-e igénye a mondókára? Mely mondókákat szereti? Ahhoz, hogy az óvodapedagógus ezeket az apró helyzeteket felismerje, megfelelően cselekedjen elengedhetetlenek az előbbieken felsorolt tulajdonságok. Az óvodapedagógusnak mindig minden helyzetben helyt kell állnia, figyelnie kell, ismernie kell a gyermekeket, fel kell ismernie a különböző pedagógiai helyzeteket, szituációkat.

5. AZ ÓVODÁSKORÚ GYERMEKEK SZEMÉLYISÉGFEJLŐDÉSE

3 éves korára a gyermekek nagy része már folyékonyan beszél. Ezután a fejlődésük komótosabbá, lassabbá válik. A gyermekkor kezdetében hetek alatt történtek jellegzetes változások. Ezeket a heteket felváltják később a hónapok, majd az évek. Az óvodáskorban a fejlődés ugyanis kezdetben több hónapos szakaszokban, majd években mérhető.

A testi fejlettséget, mozgást illetően az óvodáskorban ügyesedik a végtagok mozgása. 6-7 éves korra már mindenféle mozgásra megtaníthatók a gyermekek. Akár síelésre, korcsolyázásra is. 5-6 éves korban jelentősen javul a finommozgás, ez látszik a helyes ceruzafogásnál-és ceruzakezelésben.

Fontosnak tartom kiemelni az óvodáskorú gyermek érzelmi fejlődését is. Az óvodáskori érzelmeket illetően egy 4-5 éves gyermek már képes előre látni bizonyos mértékben, hogy egy-egy helyzetben, szituációban hogyan fogják magukat érezni. Megjelennek az ún. „öntudatos érzelmek”, tehát a büszkeség, szégyen, a bűntudat. Ezek képezik a felelősségérzet kialakulásának alapját is. Az 5-6.- év végére már képesek maguk, és mások bonyolultabb, vagy ellentmondásos érzelmeinek a megértése is.

Az értelmi fejlődés alakulását illetően Claparede, Piaget, Nagy László, és Mérei Ferenc voltak azok, akik felhívták arra a figyelmet, hogy a gyermeki gondolkodás minőségileg, és mennyiségileg is különbözik a felnőttétől. Piaget rendszerében a gyermeki gondolkodást prelogikus, vagy műveletek előtti gondolkodásnak lehet nevezni. Tehát a gyermek számára önálló egységgé váltak a saját érzékelése, illetve a mozgásos tapasztalatai. Megjelenik ebben a korban a tárgyak elemi megjelenítése, tehát amikor valamit valami mással ábrázolunk.⁴¹

A művelet előtti gondolkodás szakasza a gyermek 18 hónapos korától, nagyjából 7 éves koráig tart. Ez a szisztematikus beszédtanulással, a szimbolikus játékkal, a késleltetett imitációval, és magával a képzelőerő fejlődésével indul. Ezek utalnak arra, hogy a gyermek képes a szimbolikus viselkedésre. A gyermek már saját elképzelései szerint is tud cselekedni.⁴² Azt, hogy ebben az életkorban mire képes a gyermek, az alábbiakban fejteném ki. A gyermek képes úgy tenni, mintha. Vagyis képes az olyan szituációk felidézésére, amelyek nincsenek jelen. Az éppen megfigyelt, vagy az előző napon megfigyelt viselkedést tudja utánozni. (Imitáció vagy késleltetett imitáció). A gyermek képes anticipálni. Tehát meg tudja mondani, hogy a torony még nincs kész, mert pontosan tudja milyen tornyot szeretne építeni.⁴³

⁴¹ Vajda Zsuzsanna: A gyermek pszichológiai fejlődése. Budapest: Saxum Kiadó, 2014. p.177-180.

⁴² Mönks Franz J. -Knoers Alphons M. P.: Fejlődéslélektan. Budapest: URBIS könyvkiadó, 2004. p.165.

⁴³ Uo. p.142.

Piaget transzdukciónak nevezi a gyerekeknek azt a fajta következtetését, ami a közvetlen analógia útján jön létre. Jellemző ebben a korban a szinkretizmus. Tehát amikor az osztályozás a gyermek szemléletét megragadó esetleges szempontok alapján történik.

A kisóvodások prekonceptuálisnak nevezett gondolkodását felváltja a 4. életév végén az intuitív gondolkodás. A gyermek eljut a műveletek küszöbéig. Az intuitivitása azt jelenti, hogy a gyermek bár észleli a jelenségeket, de ezeket még a saját nézőpontja szerint értékeli. Piaget a gyermek prelogikus gondolkodásához a heteronóm erkölcsöt kapcsolja. A gyermekek prelogikus gondolkodásából a gyermek erkölcsi ítéletének két jellegzetességét emeli ki. Az első, hogy a törvény igazsága a gyermek-felnőtt alá-fölé rendelt viszonyából, és a felnőttek iránti tiszteletből fakad. A második pedig, hogy hisznek a gyermekek az immanens igazságban. Tehát, ha például rosszat tesz, és bajba kerül, akkor ez immanens igazság, hiszen pórtul járt, azért, mert ő rosszat tett.

A nemi identitás jelölésére a gyermek a beszéd kezdetétől használ szavakat (papi, mami, lány...) A gyermek kb 2 éves korig nem tudja egészen biztosan a saját nevét, 3 éves korban pedig már tudja azonosítani mások nemét is.

A gyermek szociális és személyiségfejlődését illetően az óvodáskortól egészen az általános iskolás kor végéig tartó periódus szociális és személyiségfejlődésére a szociális környezetének a határozott tágulása jellemző. A gyermek fokozatosan, egyre jobban kezd leválni a családról, és fokozatosan elkezd kötődni más személyekhez is. Óvodába kerüléssel a gyermeknek már kapcsolata lesz a barátokkal, az óvodapedagógusokkal. ⁴⁴ Ezek az óvodában kialakuló baráti kapcsolatok bár még nem tartósak, (hiszen az egyik pillanatban még barát, a következőben pedig már nem) de nagyon fontos szerepük van a gyermek életében.

⁴⁴ Mönks Franz J.- Knoers Alphons M. P.: Fejlődéslélektan. Budapest: URBIS Könyvkiadó, 2004. p. 142.

6. A MONDÓKA FEJLESZTŐ HATÁSAI

A mondóka szerepe nemcsak a folklóralkotások sorában kiemelkedő, hanem a funkcióit tekintve is. Kiemelkedő szerepe van a gyermek nevelési folyamatában is. Még hozzá azért, mert a gyermekek tevékenységei javarészt kísérhetők mondókákkal. Ezek a folklór elemek ugyanúgy szolgálják a gyermek testi, szellemi fejlődését, szórakoztatását, mint a társadalmi életbe, hagyományokba való belenevelődését.⁴⁵

Először is a lírai alkotások, köztük a mondóka személyiség-és kognitív fejlesztő hatásairól szólnék. A gyermekek számára kiválasztott értékes irodalmi alkotások előhívják a gyermekben az élmények, és érzések egész skáláját. Abban a pillanatban, amikor ölbeli játékot játszunk a gyermekkel megvalósul egyfajta „csak rád figyelek” hangulat, a játékban megvalósuló csattanóval a gyermekek érzelmeire hatunk. Ezért is, ha tehetjük, ne egyszer, ne kétszer játszunk a gyerekekkel az e fajta játékokat, hanem minél többször, hiszen még jobban átélük ezáltal a gyermekek az önfeledt pillanatokat, és a hatásuk sem marad el.⁴⁶ Egy mondóka már önmagában is öröm, de tényleges örömet a sokszori ismétlés ad. A pedagógusok egyik nagy értékének tekinthető az, hogy képes ő maga is örülni ezeknek a játékoknak, és a gyermek örömeinek.⁴⁷ A mondókák előhívják a gyermekben a csodálkozást, a derűt, az örömet, a lelkesedést, a boldogságot. Az érzelmeknek nagyon fontos szerep van a felnőtt ember életében is. Hát még a gyermek életében. Az érzelmeket, érzéseket mind igényli a gyermek. Főleg a pozitívokat. Az érzelmi nevelés lényege, hogy az irodalmi alkotások közvetítésével képesek legyünk a gyermekekben új érzelmeket kelteni, alakítani, kiváltani, előhozni, illetve a már meglévő érzelmeket tovább mélyíteni. Ehhez viszont többoldalú, több irányból érkező megerősítésre van szükség. Ezzel irányíthatjuk rá a gyermek figyelmét a különböző irodalmi alkotásokra, és ezáltal érhetjük azt el, hogy a gyermekekben érzékeny érzelmi, és esztétikus reagáláskészség alakuljon ki. Az irodalommal való találkozás érzelemmel telített helyzete nagy szerepet játszik a gyermek emlékezetének fejlődésében, és a felidézés fejlesztésében. Az irodalmi alkotások tartós emlékezetben tartásáért azok az érzékletek, észlelések a felelősek amelyeket erős érzelmek kísérnek. Fontos, hogy ha a lírai mű megfelel a gyermek egyéni-és életkori

⁴⁵ Katona Krisztina: Anyanyelvi-és irodalmi nevelésről felsőfokon. (Válogatott tanulmányok, írások) In: docplayer.hu [online] [2023. 03. 14.] > URL: <https://docplayer.hu/47486335-Dr-katona-krisztina-anyanyelvi-es-irodalmi-nevelesrol-felsofokon-valogatott-tanulmanyok-irasok.html>

⁴⁶ Jakabosné Kovács Judit: Az ölbeli játékok mint a művészeti nevelés kezdetleges csírái. In: dpm.drama.hu. [online] [2023. 04. 07.] > URL: <http://letoltes.drama.hu/DPM/2001-2010/2009.2.pdf#page=41>

⁴⁷ Forrai Katalin: Ének a bölcsődében. Budapest: Móra Könyvkiadó, 2017. p. 21.

sajátosságainak, akkor ezek a művek önkéntelenül, automatikusan mászik a gyermek fülébe, önkéntelenül, akaratlanul, és automatikusan sajátítja el őket a gyermek.

Az alábbiakban szólnék a fantázia működésének kialakulásáról, és meginduláshoz, hiszen az irodalmi művek hozzájárulnak ezekhez. Az irodalmat közvetítő személy a folyamat elindulását a szemléltetéssel, a testi közelségével, és a szituáció által kiváltott élmények biztosításával segítheti elő. A képzelőerő fejlődéséhez, a képszerű látásnak fejlődéséhez nagymértékben hozzá járulnak a lírai alkotásokban előforduló szóképek is. Ezen alkotások fantáziára gyakorolt pozitív hatásáról akkor kapunk képet, amikor azt tapasztaljuk, hogy a gyermekek reprodukív fantáziájával felidézi, mondogatja azokat, illetve produktív fantáziájával a lírai alkotások formai sajátosságait (elsősorban ezek ritmikáját) használva, alkalmazva, és megtartva változtat a szövegen (esetenként halandzsaszöveget alkotva, alkalmazva), és ezeket mondogatja azonos, hasonló, vagy teljesen eltérő helyzetekben.

A mondókáknak nagy szerepük van a szándékos figyelem fejlesztésében is. Kezdetben ugyanis gyermek a lírai művek ritmusára, a szavak csengésére, hangulatára, a rímek összecsengésére önkéntelenül figyel oda, de itt még csak és kizárólag a szituációra. Ezeknek a szituációknak a sokszori ismétlődésének hatására a gyermekek figyelme fokozatosan válik szándékossá, önkéntelen figyelem helyett. A szándékos figyelem fenntartásában, a gyermek figyelem terjedelmének, és koncentrációjának fokozásában döntő szerepe van az irodalmi művet közvetítő személynek, illetve az élményszerű közvetítésnek is. A figyelem terjedelmének fokozása a gyermekek életkori sajátosságaihoz igazodó, azonban egyre hosszabb terjedelmű alkotások, művek bemutatásával, a koncentráció növelése pedig a mű jó megválasztásával, és a bemutatás helyes megválasztásával együtt érhető el.

A mondókáknak kiemelkedő szerepe van a nyelv-és a kommunikáció fejlődésében. Fontos, hogy a gyermek nyelvelsajátításában, nyelvi-kommunikációs fejlődésében nagyon meghatározó szerepe van a 0-3 év közötti szakasznak. Ezért ahogy már az intrauterin, tehát méhen belüli szakasz idején is-szüksége van a gyermeknek a zenei neveléshez -ugyanígy szerepe van az irodalmi művek, lírai művek közvetítésére is. A gyermek, már a méhen belül érzékeli az anyai beszéd ritmusát, az intonációt, vagyis azokat a prozódiai elemeket, amelyek később élményt jelentenek a gyermeknek egy-egy mondóka, vagy ritmikus gyermekvers hallgatása során. A gyermek érzékeli a beszéd közben megjelenő sajátos lüktetést okozó szüneteket. A mondókázgatásnak fontos szerepe van már születés előtt is, hiszen az újszülöttek fejlett hallási képességekről mutatnak bizonyosságot, ugyanis nagyon korán képesek lesznek megkülönböztetni a hangokat. Kezdetben a percepciónak van döntő hatása, azon belül is a

nonverbális kommunikációnak. A figyelem itt még a hangzó beszéd sajátosságaira (hangsúly, hanglejtés), és a mozgásos kommunikáció elemeire (tekintet, mosoly) helyeződik. A mondókák, gyermekversek ismételtetése pozitívan hat a gyermek nyelvi kommunikációs fejlődésre. Grammatikai, fonológiai, szemantikai, és pragmatikai fejlődésre.⁴⁸ A mondóka segíti a nyelvi fejlődést. A nyelv ritmusát meg kell érteni, hisz ez segít megtanulni a beszédet. A mondóka, mivel ritmusra épül, segítheti a gyermek beszédének alakulását. A mozgásos mondókák még nagyobb szerepet kaphatnak, hiszen ritmusra mozoghatunk a gyermekkel, ezáltal nem csak a beszéde, hanem mozgása is fejlődik. Az ölbeli játékokkal megvalósul a zenei nevelés is, a ritmus és tempóváltásokkal, a népdalok fontosságával, a népköltésekkel, magával az élő énekszóval, hiszen ezáltal a gyermekek egyfajta élő zene ingert kapnak. A gyermek minden mondókával új szavakat, kifejezéseket ismer meg, sajátít el. A legegyszerűbb mondóka is tartalmaz a gyermeknek olyan új kifejezéseket, amelyeket esetleg máshol addig nem hallott. Például a csíp, csíp csóka... Nem biztos, hogy a gyermek hallotta már a csóka kifejezését. Az ismétlés segíti a memorizálást, az új szavak beépülését a gyermek szókincsébe. Ezeket az új szavakat, meg is kell magyarázni ha nem érti. Például csóka, a csóka az egy madár. Ezáltal, a mondóka fejleszti a szókincsbővülését. Bár az óvodáskorban még nem kap teret az olvasás, viszont ennek feltétele a helyes beszéd megléte. Akkor tanul meg a gyermek helyesen, szépen olvasni, ha a beszéde is helyes, szép. Az olvasás előfeltétele közé tartozik a ritmikus beszéd, a memória, illetve a figyelem összepontosítása. Ezek mind- mind fejleszthetők a mondókákkal.

49

A mondókáknak fontos szerepük van a fonológiai fejlődésben-fejlesztésben is. A fonológiai fejlődést jelenti egyrészt a beszédhangok észlelése, a különbségek felismerése, az anyanyelv beszédhangjainak produkálása, és a beszédhangok képzése, másrészt az a képesség, hogy a beszédhangokat úgy tudjuk felhasználni, hogy azok alkalmasak legyenek a jelentések közvetítésére. Ehhez a fonológiai fejlődés sikeréhez nagy mértékben hozzájárulnak a nyelvünk hangtani arculatának jellegzetességeit tükröző mondókák. A beszédhangok képzési sajátosságainak érzékelését, és a hangok produkálásának a gyakorlását segítik elő a különböző nyelvtörő mondókák. Például a Répa, retek, mogyoró...Ezen kívül a mondókák egyfajta mintát adnak a beszédhangok kapcsolódási szabályainak elsajátításához, hiszen a nyelvek beszédhangjai fonológiai szabályok szerint alkotnak egy láncolatot. A mondókák többnyire

⁴⁸ Katona Krisztina: Mondókák, gyermekversek a bölcsődében. In: Gyöngy Kinga: Első lépések a művészetek felé I. Budapest: LUDOVICA Egyetemi Kiadó, 2022. p. 503. -505.

⁴⁹ Csodálatos módon fejlesztik a gyermekeket a dalok és a mondókák In: szokimondoka.hu [online] [2023. 04. 03.] > URL: <https://szokimondoka.hu/csodalatos-modon-fejlesztik-a-gyermekeket-a-dalok-es-a-mondokak/>

értelmes szavakból állnak, ezek emiatt a helyes hangsorra ad mintát. Léteznek olyan mondókák is, amelyek olyan szavakat tartalmaznak, amelyek bár a magyar nyelv fonetikai szabályainak megfelelnek, de véletlen, vagy lexikális hiány miatt nem léteznek. Ezeket nevezzük halandzsaszövegű mondókáknak, verseknek.⁵⁰ Például Apacuka, fundaluka...

A következőkben arról szólnék, milyen jelentősége van a mondókáknak és a gyermekverseknek a grammatikai fejlődésben, és fejlesztésben. Grammatikai fejlődésnek egyrészt azt tekinthetjük, hogy egy kisgyermek egy nyelvi közlésen belül hány önálló jelentéssel bíró nyelvi elemet, tehát, morfémát tud összekapcsolni. Másrészt pedig azt tekinthetjük grammatikai fejlődésnek, hogy a kisgyermek milyen mértékben és pontossággal tudja kifejezni a mondatok alkotóelemei közti viszonyokat, mondatbeli szerepüket a nyelvtani eszközök segítségével, mint például a szórend, a jelek, és a ragok. A kisgyermek mintát kaphat a nyelv helyes nyelvtani szerkezeteinek elsajátításához a mindennapi tevékenységeihez kötött irodalmi szövegekből, a mondókákból.⁵¹ Például a határozói viszony jelölésére, kifejezésére utalhatnak a különböző mondókákban előforduló kifejezések:

Madarak voltunk *bokorba*,

Szört vittünk a *pokolba*.

Pokol *előtt* volt egy fa,

Minden ágon hat varga.

Nézd meg, ördög, azt a fát

Potyogjanak a vargák.⁵²

Az alábbiakban a mondókák jelentőségét fejtem ki a szemantikai fejlődésben. A fonológia és a grammatikai fejlődés nagyrészt tizenéves korra befejeződik. A szemantikai fejlődés ezzel szemben, életünk végéig egy velünk tartó folyamat, hiszen új szavakat, és új jelentéseket egész életünkben tanulunk, egész életünk során sajátítunk el. Ez a folyamat minden ember életében ott kezdődik el, amikor kisgyermekkorban kiejtik az első szót. Ennek a folyamatnak elengedhetetlen velejárója a szókincs gyarapodása, fejlődése. Kisgyermekkorban a mondókáknak, versikéknek nagy szerepe van a szókincsfejlődésben. A gyermek a

⁵⁰ Katona Krisztina: Mondókák, gyermekversek a bölcsődében. In: Gyöngy Kinga: Első lépések a művészetek felé I. Budapest: LUDOVICA Egyetemi Kiadó, 2022. p. 506.- 507.

⁵¹Uo. p. 509.

⁵² Zilahy Józsefné: Mese-vers az óvodában. (II. Szöveggyűjtemény) Budapest: Tankönyvkiadó, 1990. p. 51

mondókázgatás során mintát kap a szókészlet legkülönbözőbb elemeire, új szavakat ismer meg, és sajátít el. Például a dajkanyelvi szavakra (tente baba), a népies kifejezésekre (Török búza, fuszulyka), rokon értelmű szavak használatára (Paripám csodaszép pejko), hangutánzó, hangulatfestő szavakra (Tripp-trapp, tripp-trapp).⁵³

A pragmatikai fejlődést elősegítik a párbeszédes formájú mondókák.⁵⁴ Például: Hogy a kakas?

A gyermeki fejlődésnek nagyon fontos része a mozgásfejlődés, ami egyébként a pszichikai fejlődés alapfeltétele. Az agy érési folyamataival ugyanis szervesen összefügg a mozgásfejlődés minden egyes lépcsőfoka, ezért is fontos, hogy a kisgyermek kúszik, mászik-e. A gyermek első irodalmi élményei is kapcsolódnak a mozgáshoz. A kisgyermek a mondókázgatásokból nem is magát a verbális tartalmat jegyzi meg elsősorban, hanem magát a mozgásokat, és a gesztusokat.⁵⁵ A mozgást segítő mondókák közé tartoznak a különböző táncoltatók, höcögtetők, jártatók, ültetgetők. Beszélhetünk nagymozgásokról, illetve a finommotorikáról is. A gyermekeknek hatalmas a mozgásigényük. Már az első mozgások megtanulása után a gyermek próbálkozik a mozgással. Izegnek-mozognak egész nap. Az első mozgások közé sorolhatjuk a fejemelést, fejtartást, átfordulást, kúszást, csúszást, mászást stb. A mozgás az idegrendszeri fejlődés alapja. Nagyon fontos, hogy hagyjuk a gyermeket, hogy megtapasztalja a mozgás élményét. Teremtsünk neki helyet, időt, arra, hogy szabadon mozogjon. Ne gátoljuk a mozgásban. A mondókákkal már egészen kis korban is lehet mozgást fejleszteni. Ezért alapja a különböző baba-mama foglalkozásoknak, a csicsergő kuckóknak, a különböző klubokban ahol a szülő is részt vehet a gyermekkel a foglalkozáson. A kisgyermeknél az elsődleges cél maga a játék. Itt még nem fejlesztünk. A fejlődés a játék, a mondókázgatás következménye lesz.

Az emberiség életében fontos szerepe van a ritmusnak, a zenének és a mozgásnak. Zenéről már az ókor történetében is hallhattunk, bár eredete nem tisztázott. Vannak, akik azt állítják, hogy a munka ritmusából alakult ki a zene, Darwin szerint az állathang utánzásból alakult ki, míg Rousseau szerint az emelt hangú beszédből. A méhen belüli magzat is észleli már az anya szívhangjának ritmikus ismétlődését, már ismeri az emberi hangoknak a jellemzőit, és megtapasztalhatja a magzatvízben a mozgás egy formáját is. Ezeknek a jelenségeknek nagy szerepe van a csecsemők, és kisgyermek fejlődésében. Az anya és született gyermeke közti

⁵³ Katona Krisztina: Mondókák, gyermekversek a bölcsődében. In: Gyöngy Kinga: Első lépések a művészetek felé I. Budapest: LUDOVICA Egyetemi Kiadó, 2022. p. 510.

⁵⁴ Uo. p. 510.-511.

⁵⁵ Uo. p. 526.

kapcsolatrendszer egyre fontosabbá válhat a fentiekben fogalmazottak miatt. Fontos kiemelni, hogy a ritmus a bal agyféltekében fejlődik ki, ugyanúgy ahogy a különböző mozgáselemek, és maga a szöveg, a dallam viszont a jobb agyféltekéhez köthető. Ebből láthatjuk, hogy a négy tényező (ritmus, mozgás, szöveg, dallam) egymást erősítve segítik a két agyfélteke fejlődését.

⁵⁶ A gyermekdalok, mondókák fejlesztik a gyermek zenei érzékét. A zenehallgatás pedig fejleszti a gyermek kreativitását. A ritmus a bal agyféltekét fejleszti, a dallam a jobbat, az éneklés pedig összehangolja így a jobb és bal agyfélteke működését, ez pedig elengedhetetlen a beszéd, és a harmonikus mozgás kialakulásához. ⁵⁷

Nagyon fontos, hogy a gyermek, főleg a kisgyermek minden meglévő ismeretét a játékkal sajátítja el. Az óvodában is a gyermek tanulásának elsődleges színtere a játék, amely során az új ismereteket, képességeket, készségeket megfelelően elsajátítja. Ezen játékok alatt a gyermekben pozitív élmények alakulnak ki. Mondókázhatunk, verselgethetünk a gyermekkel játék alatt is. ⁵⁸

Ezek a közös mondókázgatások a gyermekkel, a gyermekben pozitív élményt váltanak ki. Érzelmileg gazdagodik, erősödik a kapcsolat közte és a társa közt (felnőtt). Fontos, hogy egy gyermekkel nem lehet „csak” mondókázgatni. Ezeknek része az arcsimogatások, a pizsézők, a nevetések, kacagások. Mondókáktól függően. ⁵⁹ Egy egyszerű, átéléssel eljátszott ölbéli játék fejleszti a testi-és lelki fejlődés különböző területeit pl.: többcsatornás ismeretszerzését is, hiszen a gyermek egyszerre látja, hallja, érzi a mondókákat. Erősíti az anya-gyermek kapcsolatot, hiszen az anya a gyermekkel szemben van, jelen van a testközelség, és az érintés sem elhagyható. Ezek az apró játékok közös, önfeledt perceket adnak az anyának (felnőttnek) és a vele együtt játszó gyermekének. ⁶⁰

⁵⁶ Katona Krisztina: Mondókák, gyermekversek a bölcsődében. In: Gyöngy Kinga: Első lépések a művészetek felé I. Budapest, LUDOVIKA Egyetemi Kiadó, 2022. p. 529.

⁵⁷ Csodálatos módon fejlesztik a gyermekeket a dalok és a mondókák In: szokimondoka.hu [online] [2023. 04. 03.] > URL: <https://szokimondoka.hu/csodalatos-modon-fejlesztik-a-gyermekeket-a-dalok-es-a-mondokak/>

⁵⁸ Csodálatos módon fejlesztik a gyermekeket a dalok és a mondókák In: szokimondoka.hu. [online] [2023. 04. 03.] > URL: <https://szokimondoka.hu/csodalatos-modon-fejlesztik-a-gyermekeket-a-dalok-es-a-mondokak/>

⁵⁹ Dalok, mondókák mint a nyelvi fejlesztés eszközei és még minden más In: szokimondoka.hu [online] [2023. 03. 12.] > URL: <https://szokimondoka.hu/dalok-mondokak-mint-a-nyelvi-fejleszt-es-eszkozei-es-meg-minden-mas/>

⁶⁰ Jakabosné Kovács Judit: Az ölbéli játékok mint a művészeti nevelés kezdetleges csírái. In: dpm.drama.hu. [online] [2023. 04. 07.] > URL: <http://letoltes.drama.hu/DPM/2001-2010/2009.2.pdf#page=41>

6.1. A mondókák csoportosítása a fejlesztési területekhez

Az alábbiakban a fejlesztési területekhez kapcsolok mondókákat.

Példa nagymozgások fejlesztéséhez:

Első példa:

Kar körzés a test előtt, vagy körbeforgás egyre gyorsuló tempóban.

„Lassan forog a kerék,
mert a vize nem elég.
Gyorsan forog a kerék,
mert a vize már elég.”

Második példa:

„Megyünk, megyünk, mendegélünk,	(körbejárunk, egyenletesen lépünk)
sűrű erdőbe elérünk.	(magastartással járunk tovább)
A fák között mókus ugrál,	(páros lábbal ugrálunk előre)
Az árokban nyuszi bujkál.”	(nyusziugrással haladunk tovább)

A finommotorika fejlesztéséhez tökéletesek az ujjmozgató játékok.

Első példa:

„Gyülekeznek a felhők,	(karok lengetése a fej fölött)
esik az eső,	(ujjak billegetése fentről lefelé, földig)
kopog a jég,	(kopogás ujjakkal a földön, az asztalon)
dörög az ég	(ököllel dörömbölés)
villámlik, lecsap	(tenyérrel asztalra csapás)
és kisütött a napocska!”	(kifeszített ujjainkat felemeljük a fejünk fölé)

Második példa:

„Így ketyeg az óra tik tak jár	(Mutatóujjunkkal jobbra, balra dőlünk)
Benne egy manócska kalapál	(ökölbe szorított kezeinket összeütjük)
De ha áll az óra és nem jár	(mutatóujjunkat felemeljük)

„Alszik a manócska és nem kalapál”
aludnánk)

(két kezünket a fülünkhöz tesszük, mintha

Testrészek megnevezésére szolgáló mondókák: Testséma-fejlesztésre szolgáló mondóka

„Sűrű erdő,	(mutatunk a fejre)
Kopasz mező,	(mutatunk a homlokra)
Pislogó,	(mutatunk a szemre)
Szuszogó,	(mutatunk az orra)
Tátogó,	(mutatunk a szájra)
Itt bemegy,	(mutatunk az állra)
Itt megáll,	(mutatunk a nyakra)
Itt a kulacs, itt igyál.”	(a köldök csiklandozása)

Szókincs bővítésére, anyanyelv fejlesztésére szolgáló mondóka:

Bármelyik mondóka jó a beszédfejlesztésre, és a szókincsbővítésre

„Csip-csip csóka,
Vak varjúcska,
Komámasszony kéreti a szekerét,
Nem adhatom oda,
Tyúkok ülnek rajta,
Hess, hess, hess!”⁶¹

Ritmusérzék fejlesztését, ritmusérzék alakítását szolgáló mondóka:

Bármelyik mondóka megfelel a ritmusérzék fejlesztésére

„Ángyom sült rétest,
Nem adott belőle,
„Kivitte a kertbe,
Rózsás keszkenőbe,

⁶¹ Szabó Borbála: Mozdulj rá!. (Mozgással kísért vers-és mondóka gyűjtemény) 2000. p. 4. -15.

Feltette a fára,
Legények számára.”

Számolási képességek fejlesztésére szolgáló mondókák: ⁶²

„Egy!
Megérett a meggy.
Kettő!
Csipkebokor vessző.
Három!
Nincsen semmi károm.
Négy!
Biz oda nem mégy.”

Vizualitás fejlesztésére szolgáló mondóka:

„Egyszer volt egy Jancsika,
Jancsikából paprika.
Paprikából kiskirály,
Kiskirályból tulipán.”

„Pont, pont, vesszőcske,
Készen van a fejecske,
Kicsi nyaka,
Nagy a hasa,
Készen van a török basa.”

⁶² Gáspár János: Kerekecske dombocská, mesék versek, mondókák. Nyíregyháza: Black & White Kiadó, 2001. p. 98.

7. KUTATÁSI MÓDSZEREK BEMUTATÁSA

A kutatási módszereknek két alapvető típusát különböztethetjük meg. Beszélhetünk kvantitatív kutatási módszerről, amely mennyiségi kutatási módszert jelent. Illetve beszélhetünk kvalitatív kutatási módszerről is, ami pedig a minőségi kutatási módszert jelenti. A két módszer nem zárja ki egymást, hiszen mindkét típus eszköztárát lehet ötvözni egy munkában.

A kvantitatív (mennyiségi) megközelítés alapja a számszerűség. Az eredmények általa pontos, és mérhető adatokkal egyszerűen meghatározhatók. Ezzel a módszerrel a kutatás legalapvetőbb kérdéseire kaphatunk választ (mennyi? hány? stb.), ezért ezeket a mért adatokat mennyiségi mutatóknak is nevezhetjük. A módszer leggyakoribb fajtája közé sorolandó a kérdőíves kutatás, felmérés, de más eszközöket is alkalmaz. Ezzel a módszerrel csak a felszínen megjelenő információkat rögzítik, hiányzik belőlük a problémák mélyebb megértése, a viselkedés. Ezeket célozzák a kvalitatív módszerek. A kvantitatív kutatási módszerek előnye lehet, hogy maga a kutató rövid időn belül nagy információmennyiséghez juthat, az eredmények megalapozott, általános jellegű következtetéshez vezethetnek, és könnyen átláthatók, ezáltal gyorsabban is feldolgozhatók. A sok előny mellett számos hátránnyal is találkozhatunk. Például, hogy maga a kérdező nem találkozik közvetlenül a kitöltővel, a bonyolultabb háttérbeli összefüggésekre nem mutat rá a kutatási módszer.

A kvalitatív módszer a kutatások részletes vizsgálatára szolgál. Ilyen kutatási módszer a megfigyelés, a kísérlet, és a mélyinterjú. Ezzel az eljárással bonyolultabb, komolyabb, mélyebb összefüggések megfigyelésére tehetünk szert. Leggyakoribb típusai közé az interjúk vizsgálatok tartoznak. Előnyei közé tartozik, hogy a befogadó megértheti a kutatás miértjeit, bensőségesebb kontextust teremt, a kutató közelebbi kapcsolatba kerül a célcsoporttal, célszeméllyel. Hátrányai viszont ennek a kutatási módszernek vannak. Ilyen például, hogy a kvalitatív felmérésekhez tartozó folyamatok időigényesek, és a minőségi eljárás kevesebb adatot biztosít, ami csökkenti a kutatás hitelességét.⁶³

A kutatásoknak két alapvető lépését említem meg. Az egyik a tudományos hipotézis megfogalmazása, a másik pedig a hipotézis elemzése. Minden kutatást a hipotézis

⁶³ Kutatási módszerek, melyek jól hasznosíthatóak a tanulmányaid során. In: mersz.hu [online] [2023. 04. 03.] > URL: <https://mersz.hu/blog/kutatasi-modszerek/>

megfogalmazásával kezdünk, tehát olyan állítás(ok) megfogalmazásával, amit a kutatással ellenőrizni lehet. Az én kutatói kérdéseim a következők voltak:

- Mennyire van jelen a mondókázás az óvodában? Egyre jobban eltűnőben vannak?
- Mondókáznak-e a pályakezdő óvodapedagógusok a gyermekekkel?
- Bevonják az óvodapedagógusok a mondókázást más tevékenységekbe? Észreveszik azokat a helyzeteket, amikor időt lehetne szakítani a mondókázásra?

Ahhoz, hogy a kérdésekre válaszokat kapjak, egy kutatási módszert kellett választanom. Kutatási módszerek esetében beszélhetünk primer kutatási módszerekről illetve szekunder kutatási módszerekről. Az alábbiakban erről szólnék.

A primer kutatások esetében konkrét kutatási céllal, első kézből származó, információ gyűjtése és elemzése történik. Típusa lehet kvantitatív, és kvalitatív is. A primer kutatási módszerek közé tartozik a kísérlet, a kérdőíves vizsgálat, a megfigyelés, és az interjú. A kísérlet során a kutató szisztematikusan tanulmányozza a változók közötti összefüggéseket, annak bizonyítására, hogy egy elért hatás, eredmény egy adott beavatkozásnak tulajdonítható, vagy sem. A kérdőíves vizsgálat a leggyakrabban használt primer kutatási, információszerezési technika. Mivel én ezt a kutatási módszert választottam a kutatásom elkészítéséhez, ezért ezt a módszert a következő fejezetben (címe: Saját kutatásom módszere, annak bemutatása) fogom kifejteni bővebben. A fókuszcsoportos interjúkkal is a kutatás célja a feltárás, a megismerés. A fókuszcsoportos kutatások a kutatott terület részletes, kimerítő feltárását végzik el. Általában 6-12 fő vesz részt benne, így a csapat összes tagja közt folyik a kommunikáció. Nincs előre rögzített kérdéssor, hiszen az egyéni jellegzetességek, a csoportban megfogalmazott vélemények megismerése a feladat. Fontos, hogy a válaszokon kívül a gesztusok, a mimika, a válaszokhoz fűzött kommentárok is fontos, és érdekes információval szolgálnak. Kutatási módszere lehet a megfigyelés is. Előnye, hogy a vizsgált személyeket nem kell laboratóriumi körülmények közt vizsgálni, ezáltal jobb eredményeket is kaphatunk, hiszen ha a saját környezetükben vannak vizsgálva, akkor nem fog megváltozni a viselkedésük. Hátránya viszont az, hogy ha tud az alany arról, hogy őt „megfigyelik”, akkor viselkedése megváltozhat.

A szekunder kutatásnál a feldolgozni kívánt adatok más forrásból származnak, melyek legfőképp nem kutatási céllal kerültek rögzítésre ⁶⁴

⁶⁴ Boncz Imre: Kutatásmódszertani alapismeretek. In: docplayer.hu [online] [2023. 03. 12.] < URL: <https://docplayer.hu/24683359-Kutatasmodszertani-alapismeretek.html> , 2015. p.22.-40.

7.1. Saját kutatásom módszere, annak bemutatása

A kutatásom módszereként a kérdőíves vizsgálatot, a kérdőíves módszert választottam. Ez a módszer a primer kutatások egyik leggyakoribb módszere, amit előszeretettel használnak. Alkalmas leíró, feltáró, és magyarázó célokra is. Előnye, hogy egyszerűen kivitelezhető, sem magának a kutatónak nem okoz nehézséget, sem pedig a kitöltő alanyoknak. Ha minden kérdésre választ adnak, és normális választ, akkor a kutató ezzel nagyon sok információhoz juthat. Hátránya viszont lehet, hogy nem mindig őszinte választ adnak a kitöltők, válaszadók. Ennek lehet oka az, hogy szégyellik az őszinte választ, esetleg nem veszik annyira komolyan a kitöltést, és emiatt „gyorsan le akarják tudni.” Az interneten keresztül történő kérdezést a segített kérdések közé sorolhatjuk, hisz lehetővé teszi, hogy a hibás válaszra, illetve a válasz hiányára figyelmeztessük a kitöltőt. Hátránya, hogy akik nem rendelkeznek számítógéppel, vagy más elektronikai eszközzel, ők kimaradnak ebből a vizsgálatból, illetve, aki rendelkezik ilyen eszközökkel sem biztos, hogy kitöltik. Beszélhetünk saját szerkesztésű kérdőívekről is, amely lehetővé teszi, hogy számunkra a legjobb kérdésfeltevést válasszunk.

A válaszlehetőségek közül megkülönböztethetünk egy-és több válaszos zárt kérdéseket, amikor a kitöltő előre megadott válaszlehetőségek közül választhatja ki a számára legmegfelelőbb válasz(oka)t. A nyitott kérdésekre a válaszadók saját véleményüket, gondolataikat fogalmazhatják meg. Így nagyobb szabadságot adunk a véleményalkotásban. Véleményem szerint ezt annyira nem kedvelik a válaszadók, hiszen több időt vesz igénybe, mintha csak kiválasztaná a lehetőségek közül a legmegfelelőbbet. A kérdések irányultsága szerint megkülönböztethetjük a kutatásokat. Beszélhetünk ugyanis közvetett (indirekt) illetve közvetlen (direkt) kérdéseket. A közvetett kérdések célja, hogy a megjelölt kategóriák segítségével következtessünk egy véleményre, ismeretre. A közvetlen kérdésekkel pedig rákérdezzünk egy bizonyos információra, például iskolai végzettségre, korra, nemre.

Én a kutatásomat internetes kérdezéssel végeztem. A több fórumon való megosztásnak köszönhetően nagyon hamar, nagyon sok kitöltés született. Azért választottam ezt a módszert, mert nagyon rövid időn belül juthatok, sok-és hasznos információhoz. A kérdőívem önkitöltős formában történt, hiszen a kérdőívet elkészítettem, ezeket pedig az óvodapedagógusok olvasták el, értelmezték, és válaszolták meg. Kutatásomat két részben szerettem volna végezni. Viszont mire megfogalmazódott bennem teljesen, hogy mit kívánnék vizsgálni, addigra körvonalazódott, hogy valójában elég csak egy célcsoportot választanom a kutatáshoz.

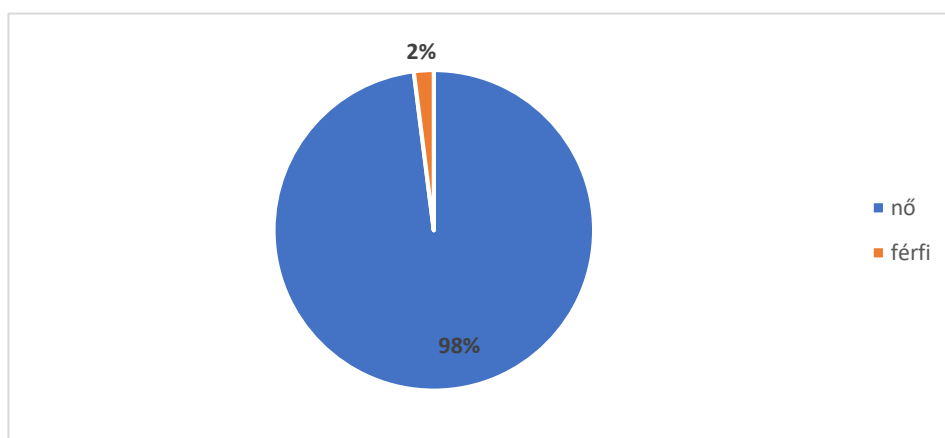
Korábban célcsoportként a szülőket választottam, illetve az óvodapedagógusokat, viszont ténylegesen csak az óvodapedagógusokkal dolgoztam együtt.

A kérdőívem 24 kérdésből áll, amelyeket saját magam állítottam össze. A kérdőív szerkesztésénél próbáltam figyelni az érintett célpopuláció jellemzőire (kora, hány éve dolgozik), arra, hogy rövid, érthető kérdéseket tegyek fel, és hogyha nem muszáj, akkor a kérdésfeltevésben ne használjak idegen, nehezen érthető szavakat. A kutatási kérdések között találhatók egy-és több válaszos zártkérdések, illetve nyílt kérdések is. Többségben a zárt kérdéseket alkalmaztam. Mindegyiknél próbáltam több választási lehetőséget felsorakoztatni, amiből a válaszadó egyet, esetleg többet is bejelölhetett. A kérdőívet 100 óvodapedagógussal tölttettem ki. Így is terveztem, és elég hamar sikerült is a megfelelő számú válaszadót találnom. Véleményem szerint ezt annak köszönhetem, hogy több óvodapedagógust ismerek, akikkel meg tudtam ezt osztani, ők pedig kollégáikkal osztották meg. Nagyon segítőkészek voltak, nagyon hamar, sokan, jó válaszokkal töltötték ki.

7.2. Vizsgálati eredmények

A kutatást 100 fő óvodapedagógussal tölttettem ki. A kérdőívet online formában tölthették ki, ennek hátránya volt, hogy nem láttam őket, miközben töltötték. A kérdőív 24 kérdésből állt, amelynek első kérdéseivel a szociodemográfiai adatokra kérdeztem rá.

Kérdőívem első kérdésében a kitöltők nemének arányát vizsgáltam. A válaszadók 98 %-a nő, és 2 %-a férfi volt, (1. ábra) tehát döntően nők töltötték ki a kérdőívet, amely jól látható az alábbi diagrammon is.

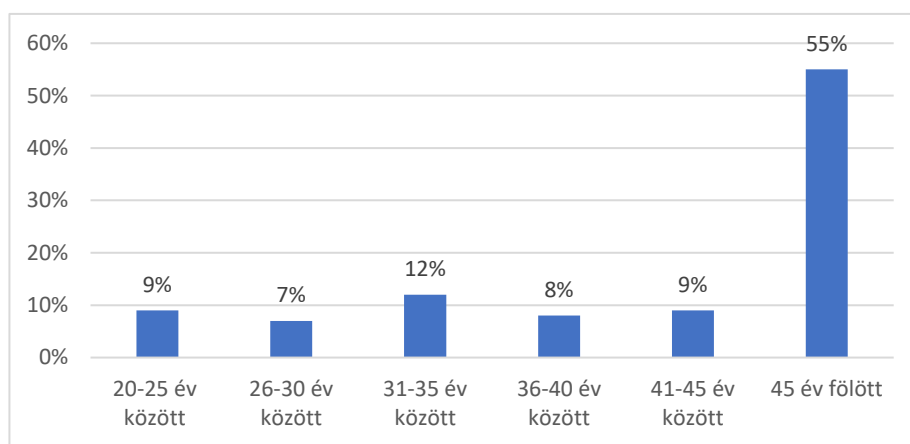

1. ábra : Nemek megoszlása a válaszadók között (n=100)

Forrás: Saját kutatás

A nemek arányán nem lepődtem meg, hiszen általánosságban elmondható, hogy az óvodapedagógusi pályát többségben a nők választják, viszont tapasztalatom szerint egyre több férfi is megpróbálkozik a képzés elvégzésével, és a szakmában való elhelyezkedéssel.

A következő kérdéssel a kitöltők életkorát vizsgáltam. Az életkorral kapcsolatos kérdést 100 főből mind a 100 fő kitöltötte. A kitöltők életkorát tekintve 55%-a válaszolta azt a megadott opciók közül, hogy 45 év feletti. Ez a korosztály töltötte ki a legtöbben. Az életkori megoszlást az alábbi diagram mutatja. (2. ábra)

2. ábra: A válaszadók életkor szerinti megoszlása (n=100)

Forrás: Saját kutatás

Amikor készítettem a kérdőívet nagyjából arra számítottam, hogy a középkorú óvodapedagógusok fogják a legtöbben kitölteni a kérdőívet, és a legfiatalabb korosztály lesz az, akik elenyésző számban lesznek. A 45 év feletti óvodapedagógusok kitöltésére szintén nagy számban számítottam, viszont nem ilyen magas arányban, hiszen tapasztalatom szerint, nem szeretnek online formában, online felületen dolgozni.

Következő kérdésemmel szintén a célcsoport jellemzőit vizsgáltam, azt, hogy a kitöltők milyen településen folytatnak óvodai munkát. Három válaszlehetőséget adtam, amelyek a következők voltak: falu/község, kisváros, és nagyváros. A kérdésre 100 kitöltő válaszolt. A nagyvárosból 28 %, falvakból 33 %, és kisvárosokból 39 % válasz érkezett. Arra számítottam, hogy több falvakban dolgozó óvodapedagógus fogja kitölteni a kérdőívet, hiszen rengeteg környező falusi óvodával osztottam meg a kérdőívet.

A következő kérdéssel azt mértem fel, hogy a válaszadó óvodapedagógusok, hány éve dolgoznak óvodapedagógusként. Válaszként a következő „csoportokat” jelöltem meg:

Kevesebb, mint 5 éve

5-10 éve

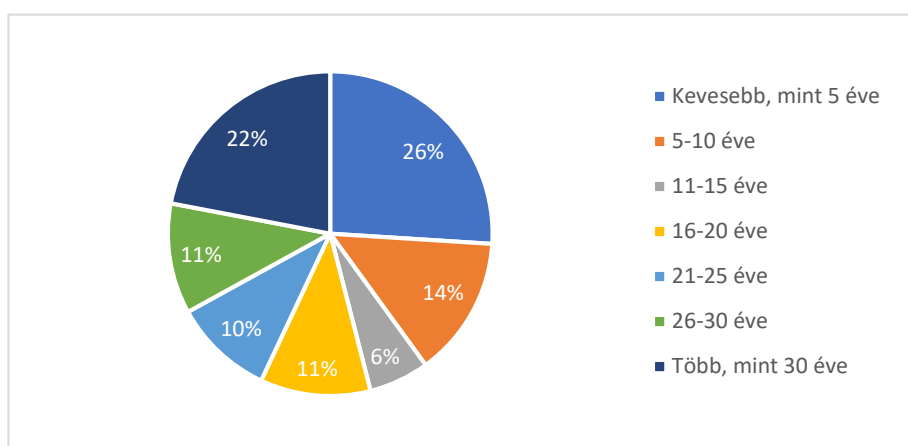
11-15 éve

16-20 éve

21-25 éve

26-30 éve

Több, mint 30 éve

3. ábra : A kitöltők munkavégzés helyének megoszlása (n=99)

Ahogy látszik is a diagrammon, többségben az olyan pedagógusok válasza van (26 %), akik kevesebb mint 5 éve dolgoznak óvodapedagógusi pályán, és szintén magas számmal töltötték ki azok a pedagógusok is, akik már több, mint 30 éve dolgoznak óvodapedagógusként.

A következő kérdést a csoport létszámára vonatkozóan tettem fel. Itt is több választási lehetőséget soroltam fel. Legalacsonyabb létszámként a 8-10 fős csoportot jelöltem meg, legmagasabbként pedig, hogy több, mint 30 fő a csoportlétszám. (4. ábra)

A kérdéshez tartozó válaszlehetőségek a következők voltak:

8-10 fő

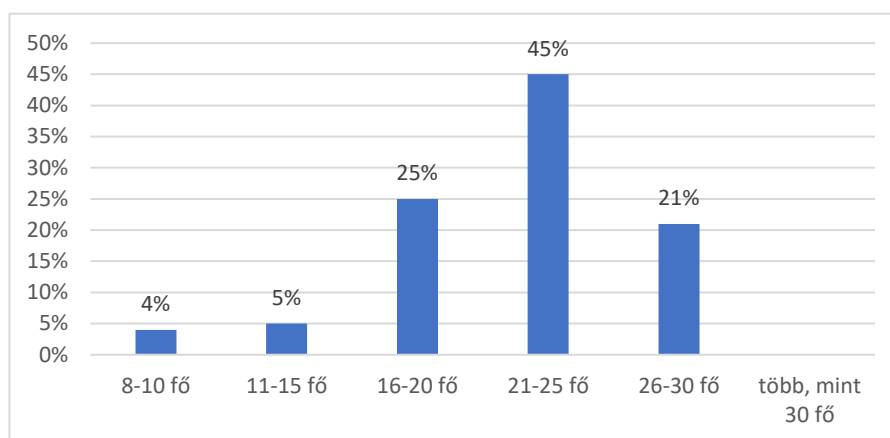
11-15 fő

16-20 fő

21-25 fő

26-30 fő

Több, mint 30 fő

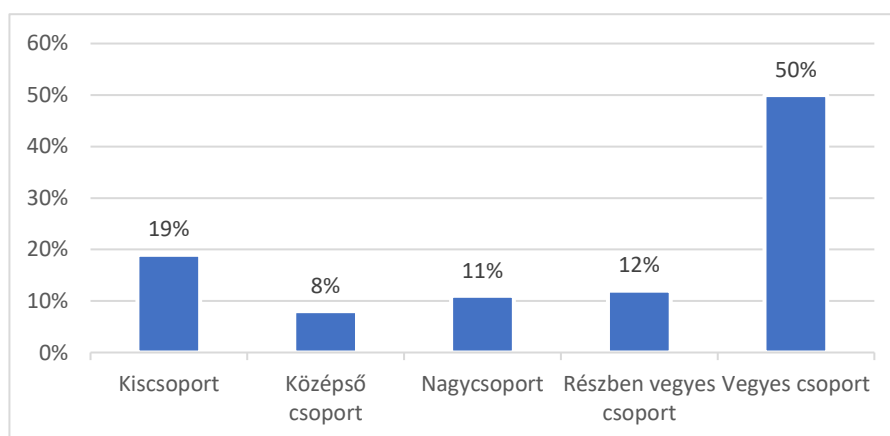

4. ábra : A csoportlétszám megoszlása (n=100)

Forrás: Saját kutatás

A legtöbb válasz szerint a 21-25 fős csoport a legjellemzőbb. A diagramon látszik, hogy több, mint 30 fős csoportra nem érkezett válasz. Legnagyobb arányban még a 16-20 fős csoportok vannak.

A következő kérdéssel a csoportösszetételét vizsgáltam. (5. ábra) Úgy gondoltam a kérdőív szerkesztésekor, hogy a vegyes csoport lesz a legjellemzőbb válasz, hiszen a tiszta csoportok már nem igen jellemzők az óvodában. Több választási lehetőséget soroltam fel. Ezek a következők voltak: Kiscsoport, középsőcsoport, nagycsoport, részben vegyes csoport, vegyes csoport.

5. ábra: A csoportösszetétel megoszlása (n=100)

A véleményem beigazolódott. A válaszok alapján is a vegyes csoport az „elterjedtebb”. A válaszadók fele ezt jelölte válaszként. A tiszta kiscsoport is ahhoz képest nagy számban

előfordul. Ezt a kérdést azért is tettem fel, hogy lássam, milyen arányban vannak a csoportösszetételek, és a későbbi, mondókára utaló kérdéseket ezzel már össze tudom vonni.

A következő kérdésben azt vizsgáltam, hogy az óvodai nevelő munka során a pedagógusok bevonnak-e népdalokat és/vagy mondókákat. A könnyebb érthetőség szerint szándékosan nem „és mondókákat” írtam. A kitöltők mindannyian „Igen” választ adtak, tehát az óvodai nevelés során bevonnak az óvodapedagógusok népdalokat, és/vagy mondókákat.

Az előző kérdéshez hasonlóan a következőben arra kérdeztem rá, hogy bevonnak-e népdalokat, de szűkítettem a kört, hiszen az irodalmi foglalkozásokra fókuszáltam. Szándékosan csak a népdalokra fókuszáltam ebben a kérdésben. Választ 100 fő adott, ebből 88 %-a bevon népdalokat az irodalmi foglalkozásokban, nyilván a mese-vers témájához igazítva. Hasonlóan erre a kérdésre, a következőben azt vizsgáltam, hogy mondókákat bevonnak-e az irodalmi foglalkozások során? 100 fő adott választ, ebből 1 fő válaszolta, hogy „nem”, tehát nem von be az irodalmi foglalkozások során mondókákat. Abban az óvodában, ahol én is dolgozom, szinte minden irodalmi foglalkozáshoz igyekszik az óvodapedagógus bevonni vagy népdalokat, vagy mondókákat. Ehhez viszont elengedhetetlen az óvodapedagógus személyisége is, amit korábban már kifejtettem. Ahogy korábban is említettem, elengedhetetlen a széleskörű tudása.

A következő kérdéssel azt vizsgáltam, hogy milyen gyakran fűzik össze az óvodapedagógusok a meséket énekléssel? Abban az óvodában, ahol én dolgozom, például ha mese foglalkozást tart az óvodapedagógus, próbálja úgy megtervezni a tevékenységet, hogy egy kicsi ének legyen előtte, közben, vagy utána. A gyermekek ezt nagyon szeretik, és ha olyan dalt énekel az óvodapedagógus, amelyet ők már jól ismernek, együtt éneklük vele. Például a Három pillangó című mesénél a Süss fel nap című dalt, a Vajaspánkó című mesénél a „Vajaspánkó a nevem” kezdetű dalocskát. Az eredmények alapján többségben (57 %) más óvodapedagógusok is gyakran alkalmazzák az éneklést a mese foglalkozások során.

Külön vizsgáltam egy következő kérdésben azt is, hogy mondókákat vonnak-e be az óvodapedagógusok a mese foglalkozásokba. Igazából az eredmény nem sokban különbözik az előző eredményhez képest. Mindkettő tevékenységet nagyjából ugyanolyan arányban kapcsolják össze a mese foglalkozásokkal. Az éneklést a meséléssel 57%-ban, a mondókázást 60%-ban. Itt viszont, már megjelenik a szinte soha válasz is, míg az előző kérdésnél ezt nem választották. 1 %-a kitöltőknek, tehát 1 fő szinte soha nem kapcsolja össze a mese foglalkozásokat mondókázással.

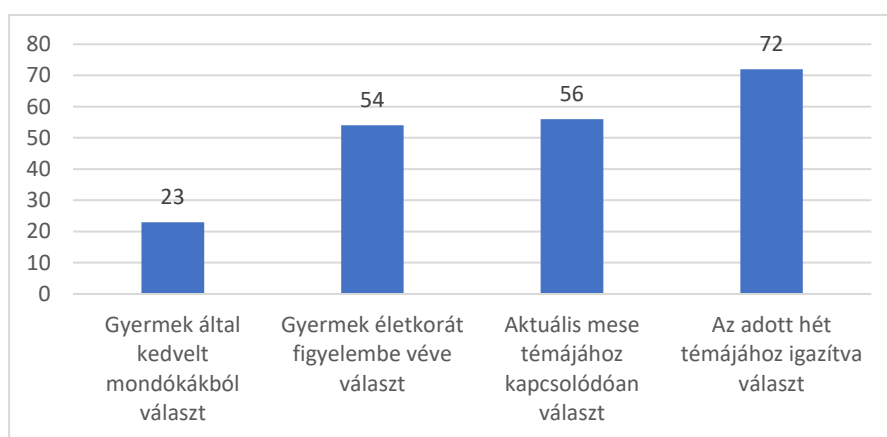
Kíváncsi voltam, hogy az óvodapedagógusok milyen szempont szerint választanak mondókát az irodalmi tevékenységhez. A kérdés többválaszos zárt kérdésként jelent meg, ezért összesen 206 db válasz érkezett. (6. ábra) A válaszok a következők voltak:

Gyermek által kedvelt mondókákból választ (23 válasz)

Gyermek életkorát figyelembe véve választ (54 válasz)

Aktuális mese témájához igazítva választ (56 válasz)

Az adott hét témájához igazítva választ (73 válasz)

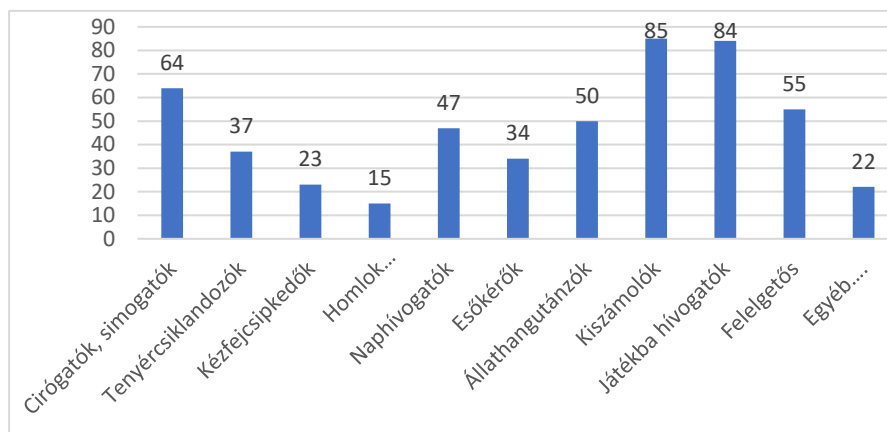
6. ábra: Szempontok megoszlása az irodalmi tevékenységekhez

Forrás: Saját kutatás

A kitöltők legnagyobb arányban azt a választ választották, hogy az adott hét témájához igazítva választják ki az irodalmi tevékenységekhez a mondókákat. (73-an választották ezt a lehetőséget). Szintén nagy arányban válaszolták azt is, hogy az aktuális mese témájához igazítva választ mondókát az irodalmi tevékenységhez. Papp Bence Gábor munkájával (amelynek címe: A mondókázás szerepe, funkciója és népszerű(tlen?)sége) összehasonlítottam a kapott eredményeket, és ugyanazokat az eredményeket kaptam. Kérdésével vizsgálta, hogy melyek azok a mondókátípusok amelyeket szülők, illetve pedagógusok a legszívesebben elővesznek a gyermekekkel. Kutatásának eredményében szinte minden megkérdezett megemlítette az alkalomhoz való illeszkedés fontosságát. Tehát, ahogy az én kérdésemben is, azt a választ adták, hogy az adott hét témájához igazodva választanak a pedagógusok mondókát. Ez a válasz megjelenik Papp Bence Gábor kutatásánál is. Ez a válasz azt jelenti, hogy az adott

mondókák tartalmának valamilyen kapcsolatban kell lenniük az aktuális valósággal. Tehát, létesülhet ez a kapcsolat az évszakokkal, az ünnepekkel, az aktuális tevékenységekkel.⁶⁵

Vizsgáltam azt is, hogy melyek azok a mondókatípusok, amelyet a legtöbbször használnak az óvodapedagógusok az óvodai munkájuk során. (7. ábra) Válaszként megadtam pár típust is, illetve az „egyéb” lehetőséget is. Összesen 516 válasz érkezett, hiszen egy kitöltő több válaszlehetőséget is adhatott. Az alábbi diagramon láthatók az eredmények.

7. ábra: Legtöbbször használt mondókatípusok

Forrás: Saját kutatás

85 válasz érkezett arra, hogy a kiszámolókat használják a legtöbbször. 84 válasz pedig arra, hogy a játékba-hívogató mondókákat használják. Ez az eredmény nem lepett meg, hiszen én is erre számítottam. Szintén Papp Bence Gábor munkájára reflektálva, hasonló kérdést ő is tett fel kutatásában. Az eredmény az ő esetében ugyanaz, mint amely nálam is. Tehát az óvodapedagógusok a kiszámoló jellegű mondókákat használnak a legtöbbször. Magas számban előfordul nála az időjárásokra reflektáló mondókák is. (Ess, eső, ess...).⁶⁶ A fenti diagrammon látható, hogy az én kutatásomban az időjárással kapcsolatos mondókákra 47 illetve 34 válasz érkezett.

Ezt a kört leszűkítve tettem fel azt a kérdést, amire az óvodapedagógusok nyíltan, saját szavaikkal válaszolhattak. A következőképp fogalmaztam ezt meg: Sorolja fel, azt az 5

⁶⁵ Papp Bence Gábor: A mondókázás szerepe, funkciója és népszerű(tlen?)sége. In: Iskolakultúra, 61(2) [online] [2023. 04. 07.] > URL: <https://www.iskolakultura.hu/index.php/modszertani-kozlemenyek/issue/view/2390/%C3%89vf.%2061%20sz%C3%A1m%20%20282021%29> p. 134.

⁶⁶ Papp Bence Gábor: A mondókázás szerepe, funkciója és népszerű(tlen?)sége. In: Iskolakultúra, 61(2) [online] [2023. 04. 07.] > URL: <https://www.iskolakultura.hu/index.php/modszertani-kozlemenyek/issue/view/2390/%C3%89vf.%2061%20sz%C3%A1m%20%20282021%29> p. 134.

mondókát, amelyet munkája során a leggyakrabban alkalmaz! Erre a kérdésre 90 fő válaszolt a 100-ból. Véleményem szerint azért, mert ahogy korábban is fogalmaztam, könnyebb kiválasztani az opciók közül egyet, vagy többet, mint leírni, begépelni. Rengeteg válasz érkezett a kérdésre, szinte nem volt két olyan pedagógus, aki ugyanazt válaszolta volna. Ebből a 168 darab mondókából, összeszedtem azt az 5-öt, amelyet a leggyakrabban választak. Az 5 leggyakrabban használt mondóka ezek közül a következők:

Gyerekek, gyerekek... (28 szavazat)

Ecc, pecc, kimehetsz... (26 szavazat)

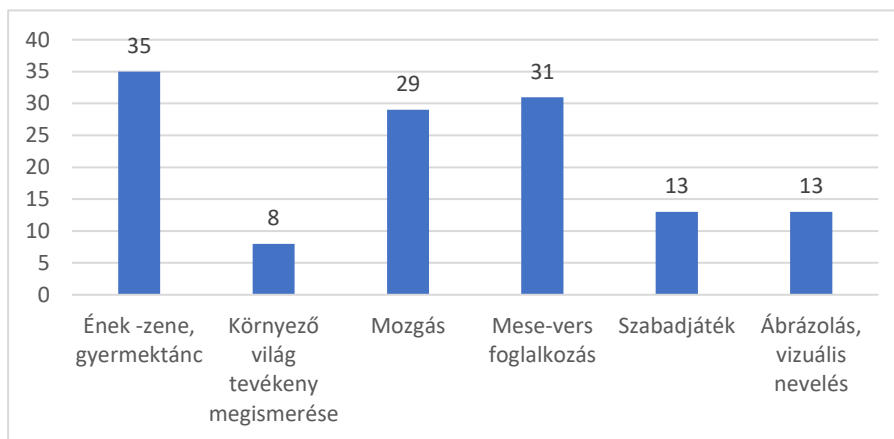
Hüvelykujjam almafa... (16 szavazat)

Hejj, Gyula... és Gyí, paci, paripa... (9 szavazat)

Ekete, pekete, Ekete, pekete... (8 szavazat)

A következő kérdéssel azt vizsgáltam, hogy melyik az a 3 terület, amelyet a legjobban fejlesztenek a mondókák? Az óvodapedagógusok a saját gondolataikat fogalmazhatták meg, és írhatták le. Erre a kérdésre 93 fő válaszolt, de a válaszok között talákoztam olyanokkal is, amelyek nem segítettek munkámat. Például, egyszerűen kihúzták, (-)és nem válaszoltak a kérdésre. Összességben 27 különböző „területet” neveztek meg, például emlékezetet, társas kapcsolatokat, képzelőerőt, gondolkodást, testséma alakítását, memóriát fejleszt a legjobban. A válaszokat összeszámoltam, és a vélemények, és tapasztalatok szerint a mondókák a ritmusérzéklet, a mozgást, elsősorban a nagymozgást, illetve a beszéd (szókincs) területét fejlesztik a legjobban. Én is úgy gondolom, hogy a ritmusérzéklet, a mozgást, a beszéd területét fejleszthetik a legjobban a mondókák.

Kíváncsian tettem fel azt a kérdést, hogy mely tevékenységekbe lehet bevonni legjobban a mondókázást a tapasztalatok alapján. Lehetőséget adtam arra, hogy az óvodapedagógusok kinyilváníthassák véleményüket a kérdéssel kapcsolatban. A kérdést 94 fő válaszolta meg. Többválaszos, nyílt kérdésként határoztam meg, így összesen 129 db válasz érkezett. De sajnos ennél a kérdésnél is talákoztam olyan válasszal, amely nem segítette munkámat. De úgy érzem, kaptam elég választ a kérdésre, és ebből próbáltam gazdálkodni. Az eredmény az alábbi ábrán látható. (8. ábra) Tehát, a vélemények alapján legjobban az ének-zene tevékenységekbe lehet legjobban bevonni a mondókázást. Ezt a 129 válaszból, 35-en választák. Ezt követi a mese-vers foglalkozások száma, erre 31 választ, választás érkezett. Azokat a válaszokat hogy „bármelyikbe”, mindegyikbe” nem számoltam bele az eredményekbe.

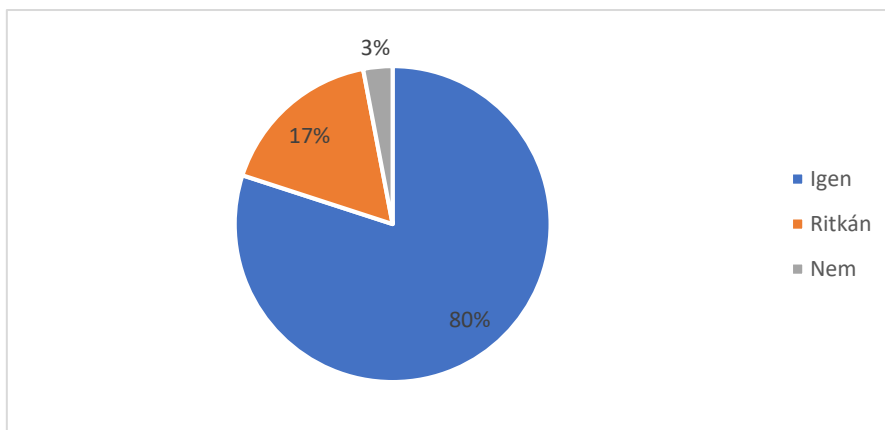

8. ábra: A mondókák bevonhatósága a tevékenységekbe

Forrás: Saját forrás

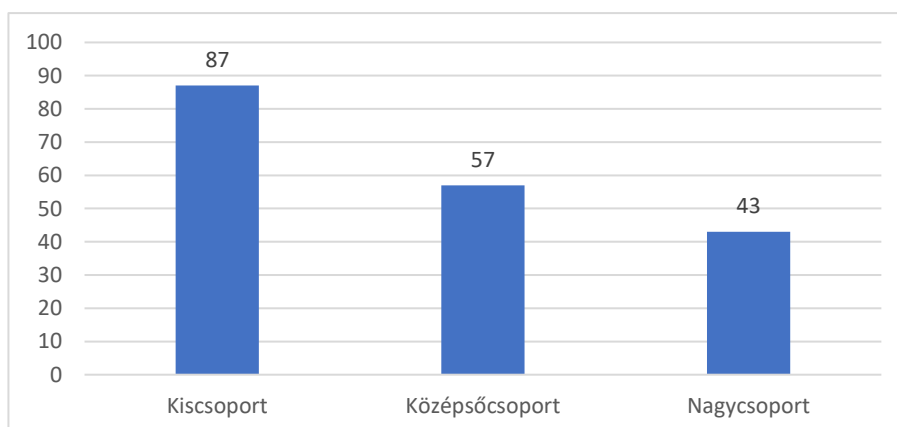
A következő kérdésemet így fogalmaztam meg: Mely tevékenységek során vonja be a legtöbbször a mondókázást? Ezt a kérdést 94 fő töltötte ki. Összeszámoltam az eredményeket, és a következő eredményeket kaptam: A testnevelés, a mindennapos mozgás az a tevékenység, amely során alkalmazza a legtöbb pedagógus a mondókázást. Ezt a választ ugyanis 40-en adták, a 94 főből. Tehát majdnem a kitöltők fele mondókázik a gyermekekkel a testnevelés foglalkozások alatt. Ezt követően a legtöbb válasz a mese-vers foglalkozásokra esett. Ezt 32-en választották. Viszont a kitöltők között sem mindenki olyan választ adott a kérdésre, amivel segítette a munkámat. Összeségében úgy gondolom, a kitöltés után még inkább, hogy nem szeretik a kitöltők azokat a kérdéseket, amelyeket önállóan kell megfogalmazniuk, begépelni, beírniuk. Sokkal jobban szeretik a zárt kérdéseket, amelyekben csak az opciók közül kell választaniuk egyet, vagy többet. Kevesebb időbe is telik, mint begépelni. Úgy gondolom nem fordítanak elég időt arra, hogy kifejtsék a választ megfelelően. A kitöltők számából is látszik, hogy míg a zárt kérdéseknél 99-100 fő töltötte ki a kérdést, addig a nyílt kérdéseknél megcsökken a számuk, 93-94 lesz átlagban.

A következő kérdésre igazából az előző kérdéssel is választ kaptam, de mivel nem tudtam, mik lesznek az eredmények, ezért úgy gondoltam, külön rákérdezek arra, hogy a testnevelés foglalkozások alatt alkalmazzák-e a mondókázást. Az eredményen nem lepődtem meg, hisz az előző kérdések is egyértelműen jelzik, hogy igen. Azért a testnevelésre gondoltam, mint külön kiemelt foglalkozásra, hiszen mindennek az alapja a mozgás. Kisgyermekkorban is hatalmas szerepe van a mozgásnak, az idegrendszer megfelelő működésének is ez az alapja. A kitöltők 80%-a alkalmazza a testnevelés foglalkozások alatt a mondókázást.

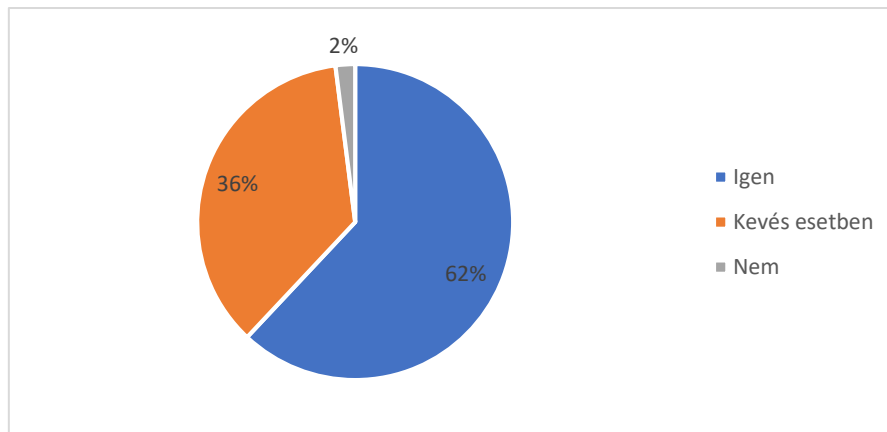
9. ábra: A mondóka alkalmazása a testnevelés foglalkozások során

A következő kérdésben azt vizsgáltam, hogy az óvodapedagógusok véleménye alapján melyik korcsoport igényli jobban a mondókázást? A válaszon szerintem nem lepődünk meg, egyértelműen a kiscsoport. Ők az a korosztály, akik a legjobban igénylik a mondókázást. A választ többválaszos zárt kérdésként határoztam meg, ezért egy kitöltő több válaszlehetőséget adhatott. Összesen 187 válasz érkezett, amelyből 87 válasz a kiscsoportot jelölte meg annak a korosztálynak, amely legjobban igényli a mondókázást.

10. ábra: Mondóka korosztályonkénti igénylésének megoszlása

Az utolsó kérdésekben azt mértem fel, hogy a pályakezdő óvodapedagógusok vajon mondókáznak-e? (11. ábra) A válaszok megleptek. Kevesebb arányban számítottam arra, hogy mondókáznak. Azt gondoltam, hogy nem veszik annyira komolyan a mondókázást, és hogy csak „le akarják” tudni a foglalkozásokat. De a %-ok alapján nem így van. Ugyanis 62%-válaszolta azt, hogy „igen”, a pályakezdő óvodapedagógusok mondókáznak.

11. ábra: Pályakezdő óvodapedagógusok mondókázásának megoszlása

Arra, hogy miért nem mondókáznak a pályakezdő óvodapedagógusok, több választ kaptam. Ugyanis ez volt a következő kérdésem. Amire saját véleményüket fejthették ki az óvodapedagógusok A válaszadók száma 26 fő volt. A következő válaszokat kaptam:

„Nincs akkora ismeretkörük, nincs a tarsolyban annyi mondóka, amikből választhatnak.” Ezt a választ többen is adták. (6-an válaszolták)

„A képzés nem segíti őket a módszertani területeken.”

„Nem találják eléggé fontosnak, bátortalanok.” (5-en válaszolták)

„Igazából nem tudom!” (2-en válaszolták)

„Kevés a tapasztalatuk.”

„Nem igen kedvelt tevékenységük az éneklés, és a mondókázás.” (2-en válaszolták)

„A foglalkozások konkrét műveltségi tartalmára koncentrálnak.”

„Nincs kellő rutin abban, hogy melyik mondóka kapcsolható a feldolgozandó témához.” (2-en válaszolták)

„Inkább a gyakorlatra, a tapasztalatszerzésre fókuszálnak” (3-an válaszolták)

„Talán ők nem tanultak mondókát.” (2-en válaszolták)

„Szerintem mondókáznak.”

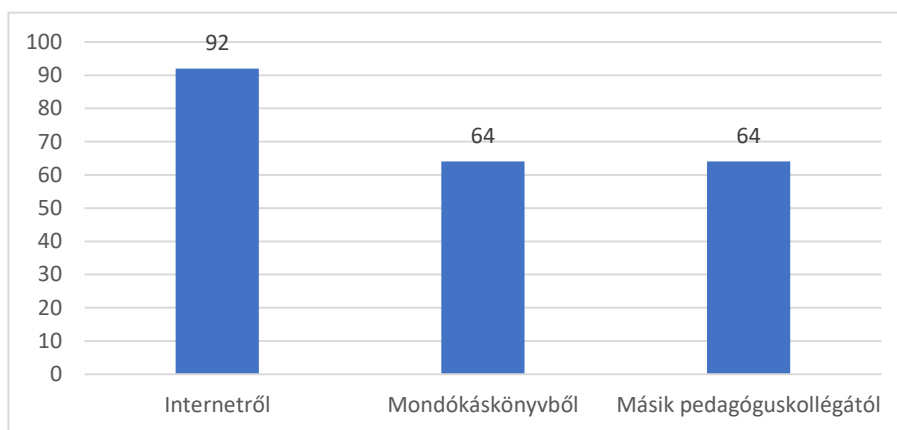
Az utolsó két kérdéssel azt vizsgáltam, hogy a kitöltő óvodapedagógusok vajon frissítik-e mondókaismeretüket. Ha igen, akkor honnan. A válaszadók száma az első esetben 100 fő volt, a második esetben 99 fő volt.

Arra, hogy frissítik-e mondókaismeretüket, 98%-uk válaszolta azt, hogy igen. Arra pedig, hogy honnan sajátítanak-el újabb mondókákat, 3 lehetőség közül választhattak. Ezek a következők voltak:

Internetről (92 válasz)

Mondókáskönyvből (64 válasz)

Másik pedagóguskollégától (64 válasz)

12. ábra: Mondókák elsajátításának forrásai

Több válaszos zárt kérdésként határoztam meg, ezért 1 kitöltő, több válaszlehetőséget is jelölhetett. Így összesen 220 válasz érkezett. Nagy arányban az internetről sajátítanak el új mondókákat az óvodapedagógusok. Ezen nem lepődtem meg, hisz napjaink nagy részében jelen van az internet, ott bármihez hozzáférhetünk.

Összességében a kapott válaszokkal kapcsolatban úgy gondolom, teljes mértékben választ kaptam a kérdéseimre. Az általános, célpopulációra vonatkozó kérdésekkel kapcsolatban nem lepődtem meg, hiszen a kitöltők java része, egészen pontosan 98%-a nőnemű volt. Ezen azért nem lepődtem meg, hisz az óvodapedagógusi pálya tapasztalataim szerint elsősorban a nők körében elterjedt, viszont egyre jobban kezd megjelenni a férfiak körében is. Amikor elkezdtem az egyetemi tanulmányaimat, a mi csoportunkban is volt egy férfi óvodapedagógus hallgató. A kitöltők életkorával kapcsolatban úgy gondoltam, hogy a fiatalabb korosztály illetve a 45 év feletti korosztály fogja legkevésbé kitölteni. A 45 év feletti korosztály részvételi arányát azzal magyarázom, hogy nem szeretnek online formában dolgozni, hisz nagyon sokan nyűgnek

tekintenek rá, mivel nem tanulták, továbbképezni magukat pedig nem szeretnék a számítógépekkel, és az online felület használatával kapcsolatban. A csoportösszetétel aránya nem lepett meg, hiszen nagyon elterjedt lett a vegyes életkorú óvodai csoport. A népdalokat, népi mondókákat az összes kitöltő bevonja az óvodai munkája során, viszont az irodalmi foglalkozások során mondókát már nem mindenki von be. Ami azért meglepő számomra, hisz abban a csoportban, ahol én is dolgozom, az óvodapedagógus minden mesefoglalkozásra mondókával, illetve dallal motiválja a gyermekeket. Ezen kívül pedig a nap bármelyik részén alkalmat kerít mondókázgatásra az óvodapedagógus. Azon, hogy mi alapján választanak az óvodapedagógusok mondókát egy kicsit meglepődtem, hiszen a „az adott hét témájához igazítva” válasz mellett úgy gondoltam, hogy a másik legtöbb választ az kapja, hogy a gyermek életkorához igazítva, de nem. Közel azonos arányban, de az kapott több választ, hogy a mese témájához igazítva választanak mondókát. A legtöbbet alkalmazott mondókatípusoknak a kiszámolókat, illetve a játékba hívogatókat választották. Ezt az eredményt is vártam, hiszen tapasztalatom alapján ezek a legkedveltebb mondókák, például. Kör, kör, ki játszik...?, Mit játszunk lányok...?, Ki játszik ilyen...?, Játék, pakolás..., ezekkel a mondókákkal lehet a legjobban egy tevékenységet kezdeményezni a gyermekekkel, akár egy ének-zene, gyermektánc kezdeményezést, akár egy mese-vers foglalkozást, akár egy játékot, akár rendrakásra, elpakolásra motiválni a gyermekeket. A legtöbbet használt gyermekmondókák között első helyen szerepelt, az olyan általános mondóka, mint a Gyerekek, gyerekek..., úgy gondolom, ez az a mondóka, amit a felnőttek többsége, és szinte minden kisgyermek ismer. A második legtöbbet választott mondóka pedig az előbbi válaszhoz igazodóan egy kiszámoló mondóka lett, az Ecc, pecc, kimehetsz..., ez is ugyanúgy ahogy a Gyerekek, gyerekek, egy múlhatatlan mondókának tekinthető. Hiszen a legkisebb korosztálytól a legidősebb korosztályig mindenki ismeri. A mondókák fejlesztő hatásaival kapcsolatos kérdésekre bár 93 fő „választott” szám alapján, a válaszok tényleges száma ennél jóval kevesebb volt, hiszen szomorúan tapasztaltam, hogy sok volt a kihúzás (-), illetve a „nem tudom” jellegű válasz. Mindenesetre, a maradék válaszokból kiderült, hogyan vélekednek a válaszadók erről a kérdésről, hiszen legtöbb válaszként megjelent a ritmusérzék, a szókincs, és a nagymozgások fejlesztése. A válaszok alapján a legjobban az ének-zene foglalkozásba lehet bevonni a mondókázást. Külön rákérdeztem, hogy a testnevelés foglalkozás során alkalmazzák-e a mondókázást, hiszen mindennek az alapja a mozgás. A gyermekeknek nagy a mozgásigényük, és az egyenletes járást, a ritmusérzékét tökéletesen fejlesztik a mondókák. A válaszon kicsit meglepődtem, hiszen úgy gondolom, hogy ha más területbe nem is, a testnevelésbe illő volna belecsempészni a mondókázást, hiszen ezzel még jobban fokozhatjuk a gyermekek mozgás

szeretetét és örömét. Kíváncsian tettem fel azt a kérdést, hogy a pályakezdő óvodapedagógusok vajon mondókáznak-e a gyermekekkel. Úgy gondoltam, hogy nagyobb arányban lesz a válasz „nem”. Azonban meglepődtem, hiszen a %-os értékek nem ezt mutatták. Azért is gondoltam ezt, hiszen véleményem szerint kevesebb a repertoárjuk, és bizony több év kell ahhoz, hogy megfelelő minőségű, és mennyiségű mondókát elsajátíthassanak. A kitöltők nagy számban a mai napig sajátítanak el új mondókákat, frissítik a repertoárjukat, elég magas számban az internet felhasználásával. Ez úgy gondolom nem meglepő, hiszen az interneten pillanatok alatt megtalálhatjuk a számunkra, az adott héthez, és az adott témához a legmegfelelőbb, legújabb mondókákat. Az internet manapság sok háztartásban jelen van, telefonja szinte mindenkinek van, és pár pillanat alatt elérhető rajta bármi, amit keresünk. Összességében, úgy gondolom, hogy a kitöltők nagy aránya őszintén válaszolt, és a korábbiakban megfogalmazott állításom, miszerint a nyitott kérdésekre kevesebben válaszolnak, beigazolódott. Megfigyelhető, hogy míg a zárt kérdésekre átlagban 100 választ kaptam, addig a nyitott kérdések aránya csökkent. Indokát nem tudom, viszont úgy gondolom, könnyebb, és gyorsabb bejelölni a választ, mint azt megfogalmazni, leírni.

8. ÖSSZEGZÉS

Összegezve a munkámban szó volt a mondóka fogalmáról, és kialakulásáról. Összeszedtem a mondóka típusait, fejlesztő hatásait. Kifejtettem az óvodáskorú gyermek személyiségfejlődését.

A mondókázás mint tevékenység véleményem szerint nagyon fontos a gyermek fejlődésében, hisz mindenhol ezt tapasztalom. Sajnos, több óvodapedagógus nem tartja annyira fontosnak, hogy az óvodai életben alkalmat kerítsen erre a tevékenységre is. Ezért is érdekel ennyire ez a téma, maga az, hogy jelen van-e az óvodai nevelési tevékenységben a mondóka, attól függetlenül, hogy az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja ezt előírja. Örülve tapasztalom, hogy a vizsgálati eredmények alapján kevés az olyan óvodapedagógus száma, aki nem vonja be az óvodai életbe a mondókázást, a kitöltők arányát tekintve kevesen válaszolták azt, hogy nem mondókáznak. Örömmel tapasztaltam azt, hogy a pályakezdő óvodapedagógusok többsége is szívesen kerít alkalmat a mondókázgatásra. A vizsgálatomból kiderül az, hogy az ének-zene, gyermektánc tevékenységbe lehet a legjobban bevonni a mondókázást, illetve az is kiderült, hogy az alábbi mondókákat használják a legtöbbször az óvodai munkájuk során az óvodapedagógusok: Gyerekek, gyerekek..., Ecc, pecc, kimehetsz..., Hüvelykujjam almafa..., Hejj, Gyula..., Gyí, paci, paripa..., Eke, peke.... Vizsgálatomból kiderül az is, hogy a ritmusérzék, a mozgást, elsősorban a nagymozgást, illetve a beszéd területeit fejlesztik a legjobban a mondókák a vélemények alapján.

Úgy gondolom, dolgozatom elkészítése során sokat tanultam a mondókák fejlesztő hatásairól, és fontosságáról, miközben emellett rengeteg mondókát sajátítottam el. Pedagógus pályám során igyekszem a tanultakat felhasználni. Igyekszem a kisgyermekkel megtalálni azokat az apró helyzeteket nap mint nap, amelyek alkalmat kerítenek a közös mondókázás megélésére.

9. IRODALOMJEGYZÉK

363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról. In: Jogtár honlapja. [online] [2022. 10. 05.] <URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200363.kor>

A természeti és társadalmi környezettel kapcsolatot tükröző mondókák. In: Arcanum honlapja. [online] [2023. 03. 28.] < URL: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/MagyarNeprajz-magyar-neprajz-2/v-magyar-nepkolteszet-63D6/a-gyermekkor-kolteszete-732D/mondokak-7339/a-termeszeti-es-tarsadalmi-kornyezzel-valo-kapcsolatot-tukrozo-mondokak-734E/>

Boncz, I. (2015). Kutatásmódszertani alapismeretek. In: docplayer.hu. [online] [2023. 03. 12.] <URL: <https://docplayer.hu/24683359-Kutatasmodszertanu-alapismeretek.html> 290 p.

Csodálatos módon fejlesztik a gyermekeket a dalok és a mondókák. [é.n.] In: szokimondoka.hu. [online] [2023. 04. 03.] < URL: <https://szokimondoka.hu/csodalatos-modon-fejlesztik-a-gyermekeket-a-dalok-es-a-mondokak/>

Dalok, mondókák mint a nyelvi fejlesztés eszközei és még minden más. In: szokimondoka.hu, [online] [2023. 03. 12.] < URL: <https://szokimondoka.hu/dalok-mondokak-mint-a-nyelvi-fejleszt-es-eszkozei-es-meg-minden-mas/>

Dankó, E. (1993). Az óvodai irodalmi nevelés kérdései korunkban. (Szakmódszertani jegyzet). Budapest: Dinasztia Kiadó, 125 p.

Dankó, E. (2000). Nyelvi-kommunikációs nevelés az óvodában. (Óvodapedagógusok, tanítók és szülők könyve a három-hétévesek fejlesztéséhez). Budapest: OKKER Kiadó, 315 p.

Forrai, K. (2017). Ének a bölcsődében. Budapest: Móra Könyvkiadó, 155 p.

Forrai, K. (2017). Ének az óvodában. Budapest: Móra Könyvkiadó, 302 p.

Gáspár, J. (2001). Kerekecske dombocska, mesék, versek, mondókák. Nyíregyháza: Black&White Kiadó, 183 p.

Gyermekmondókák. In: Arcanum honlapja. [online] [2023. 03. 26.] < URL: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/gy-2DB8B/gyermekmondoka-2DFEB/>

Jakabosné, K. J. (2009). Az ölbeli játékok mint a művészeti nevelés kezdetleges csírái. In: epa.oszk.hu., [online] [2023. 04. 07.] <URL: https://epa.oszk.hu/03100/03124/00057/pdf/EPA03124_dpm_2009_2_042-044.pdf

Katona, K. (2013). Anyanyelvi -és irodalmi nevelésről felsőfokon. (Válogatott tanulmányok, írások) In: docplayer.hu. [online] [2023. 03. 14.] < URL: <https://docplayer.hu/47486335-Dr-katona-krisztina-anyanyelvi-es-irodalmi-nevelesrol-felsofokon-valogatott-tanulmanyok-irasok.html> 147 p.

- Katona, K. (2022). Mondókák, gyermekversek a bölcsődében. In: Gyöngy Kinga: Első lépések a művészetek felé I. Budapest: LUDOVICA Egyetemi Kiadó, 563 p.
- Koncz, T. (2019). Az óvodások erkölcsi nevelése az irodalom eszközeivel. In: dspace.kmf.uz.ua [online] [2023. 04. 07.] < URL: <https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/handle/123456789/1093> Beregszász: RIK-U Kft
- Kovács, F. F. (1986). Mondóka, gyermekvers, esztétikum. Budapest: Tankönyvkiadó, 223 p.
- Kutatási módszerek, melyek jól hasznosíthatóak a tanulmányaid során. In: mersz.hu. [online] [2023. 04. 03.] <URL: <https://mersz.hu/blog/kutatasi-modszerek/>
- Mondókák. In: Arcanum honlapja [online] [2023. 03. 26.] > URL: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/MagyarNeprajz-magyar-neprajz-2/v-magyar-nepkolteszet-63D6/a-gyermekek-kolteszete-732D/mondokak-7339/>
- Mondókák a gyermekjátékokban. [In: Arcanum honlapja [online] [2023. 03. 28.] >URL: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/MagyarNeprajz-magyar-neprajz-2/v-magyar-nepkolteszet-63D6/a-gyermekek-kolteszete-732D/mondokak-7339/mondokak-a-gyermekjatekokban-736D/>
- Mönks, Franz J., Knoers Alphons M. P. (2004). Fejlődéslélektan. Budapest: URBIS Könyvkiadó, 310 p.
- Óvó nénik és óvó bácsik- ahogyan a gyerekek látják őket. In: ojs.elte.hu. [online] [2023. 04. 10.] > URL: <https://ojs.elte.hu/gyermekneveles/article/view/695/590>
- Papp, B. G. (2021). A mondókázás szerepe, funkciója és népszerű(tlen?)sége. In: jgypk.hu. [online] [2023. 04. 07.] <URL: <http://www.jgypk.hu/kiado/wp-content/uploads/2021/11/Modszertani-2021.02-online.pdf> 177 p.
- Punyó M. P., Hutterer É.: Egyedem, begyedem, tengertánc. (Kárpátaljai gyermekmondókák) In: mek.oszk.hu, [online] [2023. 03. 12.] <URL: <https://mek.oszk.hu/02900/02902/02902.htm>
- Szabó, B. (2000). Mozdulj rá! (Mozgással kísért vers-és mondóka-gyűjtemény) 45 p.
- Vajda, Zs. (2014). A gyermek pszichológiai fejlődése. Budapest: Saxum Kiadó, 360 p.
- Várhegyi, J. (1970). Az irodalmi foglalkozások szerepe az óvodai esztétikai nevelésükben. In: mek.oszk.hu, [online] [2023. 04. 28.] < URL: <https://mek.oszk.hu/11500/11568/11568.pdf>
- Vekerdy, T. (2020). Érzelmi biztonság. (Mit kell(ene) tudnunk a gyerekekről és magunkról?) Budapest: Kulcslyuk Kiadó, 215 p.
- Vida, Á. (2011). Babapszichológia. (Lélek, viselkedés, fejlődés két éves korig). Budapest: Kulcslyuk Kiadó, 335 p.

Zilahi, J. (1990). Mese-vers az óvodában. (II. Szöveggyűjtemény). Budapest: Tankönyvkiadó, 375 p.

10. MELLÉKLET

K É R D Ő Í V

A mondóka szerepe az óvodában, és az óvodáskorú gyermek személyiségfejlődésében

Kedves Kitöltő!

Balogh Annamária vagyok, a Magyar Agrár-és Élettudományi Egyetem végzős óvodapedagógus hallgatója.

Szakdolgozatomban a mondóka szerepét vizsgálom az óvodában, illetve az óvodáskorú gyermekek személyiségfejlődésében. Hálás volnék, ha kitöltésével hozzájárulna szakdolgozatom sikeres elkészítéséhez!

A kérdőív teljesen anonim, önkéntes, 3-5 percnél nem tart tovább kitöltése.

Segítségét előre is köszönöm!

2023. március

1. **Az ön neme:**.....Férfi ☐ Nő ☐

2. **Az ön életkora:**

20-25 év között	☐
26-30 év között	☐
31-35 év között	☐
36-40 év között	☐
41-45 év között	☐
45 év fölött	☐

3. **Milyen településen dolgozik?**

Falu, község	☐
Kisváros	☐
Nagyváros	☐

4. Hány éve dolgozik óvodapedagógusként?

Kevesebb, mint 5 éve	
5-10 éve	
11-15 éve	
16-20 éve	
21-25 éve	
26-30 éve	
több, mint 30 éve	

5. Hány fős a csoport, amelyben dolgozik?

8-10 fő	
11-15 fő	
16-20 fő	
21-25 fő	
26-30 fő	
több, mint 30 fő	

6. Milyen típusú csoportban dolgozik?

Kiscsoport	
Középső csoport	
Nagycsoport	
Részben vegyes csoport	
Vegyes csoport	

7. Óvodai munkája során, bevon-e népdalokat és / vagy népi mondókákat?

Igen Nem

8. Az irodalmi foglalkozások alkalmával bevon-e népdalokat?

Igen Nem

9. Az irodalmi foglalkozások alkalmával bevon-e mondókákat?

Igen Nem

10. Milyen gyakran fűzi össze a meséket énekléssel?

Szinte soha	☐
Ritkán	☐
Gyakran	☐
Mindig	☐

11. Milyen gyakran fűzi össze a meséket mondókázással?

Szinte soha	☐
Ritkán	☐
Gyakran	☐
Mindig	☐

12. Milyen szempont szerint választ mondókát az irodalmi tevékenységéhez?

Gyermekek által kedvelt mondókákból választ	☐
Gyermekek életkorát figyelembe véve választ	☐
Aktuális mese témájához kapcsolódva választ	☐
Az adott hét témájához igazítva	☐

13. Melyek azok a mondókatípusok, amelyeket többször alkalmaz óvodai munkája során?

Cirógatók, simogatók	☐
Tenyérsiklandozók	☐
Kézfejcsipkedők	☐
Homlok-összekoccantók	☐
Naphívogatók	☐
Esőkérők	☐
Állathang-utánozók	☐
Kiszámlálók	☐
Játékba-hívogatók	☐
Felelgetős mondókák	☐
Egyéb...	☐

14. Tapasztalatai alapján a gyermekek igénylik-e az óvodai tevékenységek során a mondókázást?

Igen, igénylik ☐

Részben igénylik ☐

Ritkán igénylik ☐

Nem igénylik ☐

15. Sorolja fel azt az 5 mondókát, melyet munkája során a leggyakrabban alkalmaz!

16. Ön szerint melyik az a 3 terület, amelyeket a leginkább fejlesztenek a mondókák?

17. Tapasztalatai alapján, mely tevékenységekbe lehet a legjobban bevonni a mondókázást?

18. Mely tevékenységek során alkalmazza a mondókázást?

19. Testnevelés foglalkozások alatt alkalmazza-e a mondókázást?

Igen ☐ Nem ☐ Ritkán ☐

20. Véleménye szerint melyik korcsoport igényli jobban a mondókázást?

Kiscsoport ☐

Középsőcsoport ☐

Nagycsoport ☐

21. Tapasztalata alapján a pályakezdő óvodapedagógusok mondókáznak-e a gyermekekkel?

Igen ☐ Kevés esetben ☐ Nem ☐

22. Ha nem, ön szerint miért?

23. Ön frissíti-e mondókaismeretét? Sajátút-e el új mondókákat?

Igen ☐ Nem ☐

24. Ha igen, honnan sajátítja el az új mondókákat?

Internetről ☐

Mondókáskönyvből ☐

Másik pedagóguskollégától ☐

NYILATKOZAT

Alulírott **BALOGH ANNAMÁRIA** a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, **Kaposvári Campus, Óvodapedagógus BA szak nappali/levelező*** tagozat végzős hallgatója nyilatkozom, hogy a dolgozat saját munkám, melynek elkészítése során a felhasznált irodalmat korrekt módon, a jogi és etikai szabályok betartásával kezeltem. Hozzájárulok ahhoz, hogy Záródolgozatot/Szakdolgozatot/Diplomadolgozatot egyoldalas összefoglalója felkerüljön az Egyetem honlapjára és hogy a digitális verzióban (pdf formátumban) leadott dolgozatomban elérhető legyen a témát vezető Tanszéken/Intézetben, illetve az Egyetem központi nyilvántartásában, a jogi és etikai szabályok teljes körű betartása mellett.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*

Kelt: Kaposvár, 2023. április 27.

Balogh Annamária
Hallgató

NYILATKOZAT

A dolgozat készítőjének konzulense nyilatkozom arról, hogy a Záródolgozatot/Szakdolgozatot/Diplomadolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A Záródolgozatot/Szakdolgozatot/Diplomadolgozatot záróvizsgán történő védésre javaslom / nem javaslom*.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*

Kelt: Kaposvár, 2023. április 27.

Vörös Klára Ilona

Dr. Vörös Klára Ilona
Belső konzulens

*Kérjük a megfelelő aláírni!